

CAT XCD
SUD

Federació de la Xarxa de Cooperació al
Desenvolupament del sud de Catalunya

**Parlem de conflictes bèl·lics
i de la construcció de la pau (1/2)**

NÚMERO 9

GENER - ABRIL 2024

**“Només vull romandre en el si de la
meva pàtria
sent terra,
herba
o flor.”**

Fadwa Tuqán,
Solo quiero estar en tu seno

Voleu formar
part de la Xarxa?

4 OBJECTIUS ESTRATÈGICS

Nou espai a la Via de
l'Imperi Romà, 11, 43003
Tarragona

Vine a visitar-nos!

LA PORTERIA

CADA DILLUNS
15:00H

tarragonaradio.cat/la-
porteria/

@tarragonaradio967

@laporteria_tgnradio

ENFORTIR LES ENTITATS

Ampliació de la base del teixit associatiu de cooperació.

Participació en els consells de cooperació.

AMPLIAR ELS INSTRUMENTS

Oferir el programa de ràdio La Porteria i la revista XCD com mitjans de difusió de l'activitat de les entitats.

Dotació d'un espai i uns serveis per a les entitats.

SOSTENIBILITAT ECONÒMICA

Enfortir la sostenibilitat econòmica del projecte.

CREAR ALIANCES

Disseny d'activitats per a realitzar a la Universitat i als cicles de formació professional.

6 EDITORIAL

ABANS DE L'ESCLAT DE LA GUERRA

- 10 La prevenció de la violència en el conflicte: renovar-se o (acabar de) morir – Albert Caramés / Fundipau.
- 14 Entrevista a Juan Carlos Cano / Metges sense Fronteres.
- 18 ODS 16: Pau, justícia i institucions fortes.
- 20 Per un embargament d'armes a Israel i Hamas – Josep M. Foguet Coll / Amnistia Internacional Tarragona.
- 24 Tràfic d'armes als "ports de la mort" espanyols – Luis Arbide.
- 28 Estat d'emergència (climàtica) – Andrea Vides de Dios / Enginyeria sense Fronteres.

ARTICLE CORPORATIU

- 32 La Xarxa viu la seva embranzida.

L'ESCLAT DE LA GUERRA

- 38 Resum executiu de l'Alerta 2023! - Josep Alcoceba.
- 48 Els conflictes del segle XXI – Jose Maria Royo / Escola de Cultura de Pau.
- 52 Entrevista a Mònica Bernabé.
- 58 La informació: objectiu de guerra – Marco Flores / Federació Internacional de Periodistes.
- 60 Sobre la violència sexual com a arma de guerra: gènere i conflictes armats – Víctor Merino / Universitat Rovira i Virgili.
- 64 L'actuació del Govern de Catalunya en contextos de guerra - Arnau Flores / ACCD.
- 68 Entrevista a Jihad Faraj.

74 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Direcció i coordinació: Josep Alcoceba.

Equip editorial: Josep Alcoceba, Raquel Llop i Fran Richart.

Disseny i maquetació: David Oliete Casanova.

Portada i il·lustracions: Marc Volpini.

Textos i fotografies: Dels seus autors.

Correcció: Jordi Giner.

Impressió: Gabriel Gibert, S.A.

Primera edició: Tarragona, gener 2024.

No volem ser l'era de la impunitat

TEXT: JOSEP ALCOCEBA

El mes de juliol passat, les entitats van escollir que el pròxim número de la revista fos sobre pau. Fer un monogràfic sobre pau, quin tros de repte se'ns plantejava. Per començar, què és la pau? De totes les definicions possibles, ens quedem amb la del nostre company Joan Reverté: «Per a provocar un conflicte només fa falta una persona, però per a construir la pau fem falta tots i totes, i és un procés constant i permanent. [...] La pau és l'ingredient essencial per a viure amb llibertat. Per tant, per a explicar la pau necessitem explicar també l'absència d'aquesta.» Així iniciàvem el procés de creació d'aquesta nova publicació.

Per a poder parlar de guerra i pau amb un cert rigor, es necessita molt d'espai. Per aquest motiu i per primera vegada en la història de la Xarxa, es va decidir dedicar un doble monogràfic a aquest tema. La revista que teniu a les mans és, doncs, la primera de les dues publicacions que farem. Parlem de conflictes bèl·lics i de la construcció de la pau pretén traçar un relat que expliqui tot allò que passa en un territori perquè hi esclati una guerra, el que passa dins d'una guerra i, sobretot, la posterior (re) construcció de la pau.

En aquesta primera entrega hem anat a buscar expertes nacionals i internacionals, analistes sobre la guerra i, també, persones que l'estan vivint en primera persona. No busquem sensacionalisme, busquem entendre el perquè d'algunes decisions que, des de la mal entesa distància, no ens podem explicar.

Algunes de les respostes que hem volgut (i crec que hem aconseguit) trobar són: quines guerres hi ha avui al planeta? Quines s'estan acabant, però també quines estant a punt d'esclatar? Com es pot preveure tot això, qui i què les provoca? Hi ha punts en comú en països i realitats que a priori no tenen res a veure? Què hi ha de cert en aquella teoria que vincula les guerres amb l'acumulació de capital i l'excés econòmic? Com hi afecta l'actual context multipolar?

L'altre pilar d'aquesta revista és analitzar com ens expliquen les guerres. Què en sabem i quin paper hem de tenir les persones que vivim aparentment en realitats molt allunyades. Ja us avanço que testimonis com els de Mònica Bernabé, Jihad Faraj o Josep Maria Royo ens fan entendre que no podem quedar indiferents davant de les realitats que vivim.

Però comencem per entendre què passa abans d'una guerra: Albert Caramés, que aquesta vegada col·labora com a extreballador de les Nacions Unides, ens explica l'evolució de la conflictivitat armada del segle XXI i quines són les eines de què disposem per prevenir l'esclat d'un conflicte. Juan Carlos Cano, assessor en gestió de la seguretat de Metges sense Fronteres, confessa la complexitat que hi ha en la previsió dels conflictes i la importància dels petits detalls. De la xerrada amb Juan Carlos ens emportem moltes coses, tot i que la que més ens ressona (i preocupa) és que Europa ha deixat de ser un actor referent en la defensa dels drets humans. I és que potser ens toca adonar-nos que, si mai ho havia estat, era únicament pel seu passat colonial. És una motxilla que, segons Josep Maria Royo, investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB, cal revisar per a poder abordar la violència, la desigualtat i la injustícia social de molts dels conflictes actuals amb una ciutadania participativa al darrere.

De fet, dels més de trenta conflictes bèl·lics actius i registrats l'any 2023, n'hi ha tres que han ressonat molt més: el Sudan, Ucraïna i, sobretot, Palestina. Per fer aquesta revista no hem volgut centrar-nos en aquests conflictes, però tampoc els hem volgut defugir. Perquè volem assumir la responsabilitat

d'explicar què és el que passa al planeta i que l'excusa de la complexitat informativa no deixa de ser, moltes vegades, només això: una excusa. En aquest sentit, la conversa amb Jihad Faraj, ciutadà de Cisjordània i doctor en Filologia anglesa per la Universitat Rovira i Virgili, és amb diferència el testimoni més impactant que us hem portat mai. Lluny de notícies de l'avenç de les guerrilles, d'imatges i de dades macroeconòmiques, Jihad exemplifica en primera persona el conflicte: un palestí que fa molts anys que viu la complexitat (o impossibilitat) d'una vida controlada i oprimida (fins i tot, humiliada), amb pèrdues ja irreversibles i que, lluny del que per a nosaltres seria l'oportunitat de fugir d'aquesta realitat, no entén cap altra alternativa que tornar a casa. Tornar-hi passi el que passi. Us hem deixat aquesta entrevista al final de la revista.

En aquesta mateixa línia informativa, també ens interessava entendre el que no s'explica d'una guerra. Allò que no interessa que arribi. En aquest sentit, cal llegir atentament Mònica Bernabé. Gaudiu del relat d'una persona que va viure a l'Afganistan durant vuit anys i que, tot i ser l'única periodista espanyola al territori, va ser vetada pel seu propi Ministeri de Defensa. Crec que un dels objectius de la Mònica ha estat desmitificar la figura del periodista de guerra. De fet, Marco Flores, membre de la Xarxa i de la Federació Internacional de Periodistes, dona dades de la realitat dels informadors locals. I ho fa amb l'exemple de Palestina, on, només en els darrers tres mesos, ja han estat assassinats més de noranta-cinc periodistes palestins.

L'ús de la violència sexual com a arma de guerra era un tema delicat però que calia afrontar en una publicació d'aquest tipus. Per fer-ho, el company Víctor Merino, també doctor de la URV, ens ofereix un breu i imprescindible relat en què destaca el reconeixement de les violències sexuals com a armes de guerra després dels conflictes a l'antiga Iugoslàvia i a Ruanda, els canvis que hi hagut en el marc jurídic i la inclusió dels «delictes de gènere» en l'Estatut del Tribunal Penal Internacional.

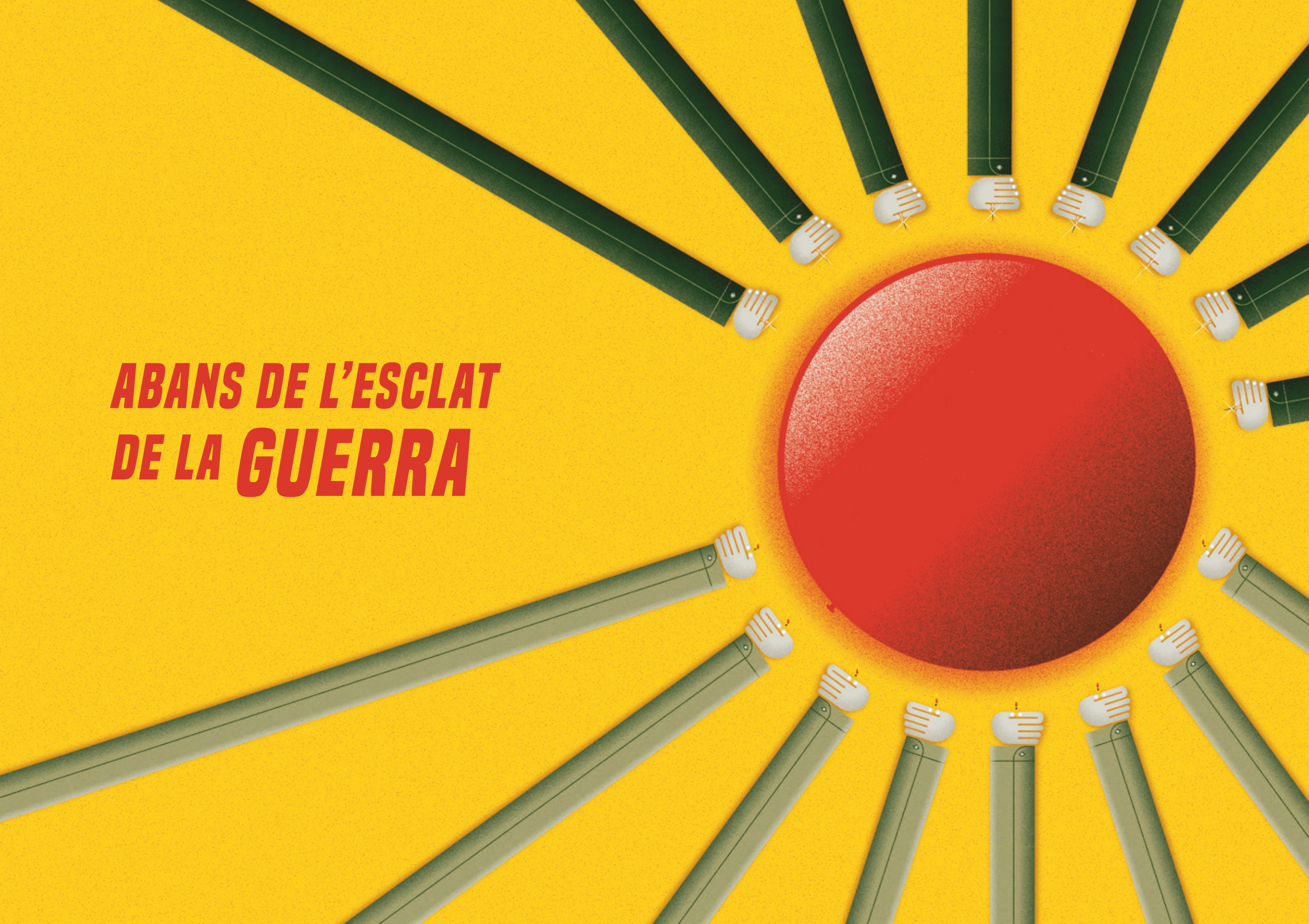
La indústria armamentista és, per a molts, l'arrel de tot conflicte. Per això hem volgut recuperar la investigació liderada pel periodista Luis Arbide, que posa de manifest la manca de transparència i el secretisme que envolta el comerç d'armes, amb un enfocament específic en la naviliera saudita Bahri: Bilbao, Santander, Motril, Sagunt i Cadis són alguns dels ports espanyols que apareixen en aquesta investigació, que segur que no us deixarà indiferents. Josep Maria Fuguet, membre d'Amnistia Internacional Tarragona, ha aprofitat aquest espai per, precisament, fer una crida per a la suspensió immediata del subministrament d'armes tant a Israel com a Hamas, una suspensió imprescindible per a prevenir crims de guerra i de lesa humanitat.

Andrea Vides de Dios, membre d'Enginyeria sense Fronteres i una de les persones que més ha col·laborat en la Revista XCD, ha tornat a tenir la capacitat d'analitzar i explicar-nos què hi ha al darrere del soroll informatiu relacionat amb la sostenibilitat ambiental. L'Andrea ens explica com, sota la bandera de la seguretat energètica i del discurs de la por per la guerra d'Ucraïna, la Unió Europea està prenent decisions que (una vegada més) no deixen de facilitar l'estatu quo capitalista de les empreses energètiques. Llegiu-la, perquè s'explica molt millor que jo.

Finalment, l'ACCD participa en la revista amb un escrit que ens ajuda a entendre com el Govern català actua en matèria de prevenció i educació global i, també, què fa i com ho fa en contextos d'emergència bèl·lica, una situació que, malauradament, ja ha hagut d'activar diverses vegades els últims anys.

Els qui ens seguiu sabeu que continuem sumant veus, entitats, projectes, com ara la (co)organització del proper Fòrum Català de Pau o la gestió territorial dels fons territorials de la Generalitat. Però, entre totes les novetats, sobresurt per damunt de tot el llançament de la nova revista infantil de la Xarxa: la revista Lligams. Us en fem cinc cèntims en les pàgines interiors. Ja veieu que seguim més fortes que mai. ■

***ABANS DE L'ESCLAT
DE LA GUERRA***

ALBERT CARAMÉS

Director de Fundipau.
Expert en l'anàlisi i la gestió de conflictes i en la construcció de pau.

La prevenció de la violència en el conflicte: renovar-se o (acabar de) morir

La nova conflictivitat armada i els nous reptes geopolítics

Ara que arribem al primer quart del segle XXI, ens trobem davant un important canvi de paradigma en l'àmbit de la conflictivitat armada. Per una banda, un repunt de les lògiques interestatals (Ucraïna, Franja de Gaza), a més d'un augment de la intensitat i la letalitat de la violència. Paral·lelament, la violència fora del conflicte armat i arran de la criminalitat (especialment a l'Amèrica Llatina) ha anat, en escriu, mostrant xifres de letalitat superiors a la gran majoria de conflictes. Tanmateix, la irrupció de molts i nous fenòmens (l'ús de mercenaris, l'ús de la tecnologia o l'auge de les fake news, entre molts altres) complexifiquen molt més la conflictivitat i la violència actuals.

Tampoc són menors els canvis en la geopolítica internacional. La conquesta territorial ha tornat a l'actualitat, un moviment que no es veia des de la Segona Guerra Mundial, així com la reivindicació (especialment des del sud global) d'una mirada decolonial. Caldria afegir-hi una sèrie d'obstacles i reptes als quals cal fer front: una emergència climàtica que sembla que no té punt de retorn i que porta, entre molts altres efectes, a un augment del nombre de persones obligades a migrar del seu lloc d'origen (amb xifres que no es veien des de la Segona Guerra Mundial) i la intensificació de les confrontacions violentes per l'accés a uns recursos naturals minvants, a més d'unes creixents desigualtats i crisis humanitàries sense precedents.

Davant aquest context, el setembre de 2024 és la data fixada perquè els líders mundials debatin la Nova Agenda de Pau, informe proposat pel secretari general de les Nacions Unides, António Guterres. Aquesta nova agenda ha de ser llegida com una proposta per aportar més i millors respostes a les amenaces actuals a la seguretat (terme que també mereixeria que fos revisat). Entre les dotze recomanacions que aquest informe assenyala, com a mínim dues estan lligades directament a la prevenció de conflictes: la diplomàcia preventiva i la necessitat de canviar el paradigma de prevenció, si bé moltes altres s'hi podrien vincular.

La importància de la prevenció de conflictes: definició i valor afegit

Segons l'institut Hegoa (2000), la prevenció de conflictes pot definir-se com el conjunt d'accions empreses a curt, mitjà i llarg termini amb la finalitat d'evitar l'emergència d'un conflicte latent entre parts enfrontades o, en cas que es manifestin, impedir-ne l'escalada fins a una situació de violència oberta o la reparació. La prevenció se situa en aquelles accions, polítiques, estratègies i institucions (governamentals i no governamentals) que de manera expressa intenten contenir o mitigar les amenaces, l'ús de la violència organitzada o altres formes de coerció.

La base sobre la qual pivota la prevenció de la violència en els conflictes inclou, segons la Carnegie Commission (1997), augmentar la resiliència de les societats mitjançant el reforç de les capacitats locals (sistemes, recursos, estructures, actituds i habilitats) per a construir una pau justa i positiva. A més, busca actuar proactivament davant els primers símptomes d'un conflicte, amb l'objectiu que no sobrepassi un llindar de violència determinat. Aquestes bases es construeixen a partir de tres principis fonamentals: la reacció primerenca davant els senyals d'un potencial conflicte armat, un enfocament integral per a reduir les tensions que poden desencadenar un conflicte armat i l'esforç per resoldre des de l'arrel les causes subjacents de la violència.

Les aproximacions de prevenció de conflictes es diferencien entre les de prevenció directa (mesures a curt termini que s'implementen en moments crítics amb el propòsit de desescalar el conflicte) i les estructurals (iniciatives de lluita contra la justícia global a llarg termini). En paral·lel, trobem dues grans tipologies d'aplicació: les de caràcter incentivador i les de caràcter coercitiu.

Respecte de les mesures incentivadores, trobem la diplomàcia preventiva com a principal estàndard, la qual es podria entendre com el conjunt de mesures destinades a evitar que les controvèrsies existents es transformin en conflictes i que aquests, si ocorren, s'estenguin. El seu objectiu inclou reduir la tensió entre les parts enfrontades i animar-les a usar la via diplomàtica (diàleg) per a una resolució no violenta de la crisi (Carnegie Commission, 1997). Davant la creixent complexitat dels conflictes, la diplomàcia preventiva oficial està sent reforçada per una altra mena de diplomàcia que s'executa a través de mitjans no governamentals. Coneguda amb el terme de diplomàcia multinivell, es refereix al conjunt de relacions establertes entre ciutadans de diferents països o grups nacionals amb el propòsit d'aconseguir un enteniment i una cooperació interpersonal que facilitin la resolució pacífica dels conflictes i la construcció de la pau (Reychler, 1997).

“LA PREVENCIÓ SE SITUA EN AQUELLES ACCIONS, POLÍTIQUES, ESTRATÈGIES I INSTITUCIONS QUE DE MANERA EXPRESSA INTENTEN CONTENIR O MITIGAR LES AMENACES, L'ÚS DE LA VIOLÈNCIA ORGANITZADA O ALTRES FORMES DE COERCIÓ”

D'altra banda, les mesures coercitives s'apliquen contra una àmplia varietat d'actors que suposen una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals. S'han convertit en un element central en l'àmbit de les relacions internacionals contemporànies. Aquestes sancions tenen un caràcter fonamentalment preventiu i han de ser proporcionals a l'objectiu que es persegueix. Cada vegada

més sovint, els estats opten per recórrer-hi com a alternativa a l'ús de la força armada. Els objectius que es volen assolir a l'hora d'imposar-les són: modificar un determinat comportament per part d'un estat, entitat no estatal o grup d'individus; disminuir-ne la capacitat de maniobra o afeblir-ne la posició, i denunciar públicament tothom qui suposa una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals (MAEC, 2016).

Els sistemes d'alerta primerenca: la prevenció de conflictes en acció

Més enllà d'entendre'n les característiques, el que es fa cada cop més imprescindible és determinar quan cal adoptar les estratègies i aproximacions esmentades. La posada en marxa d'una estratègia preventiva eficaç requereix, en primer lloc, el desenvolupament de sistemes d'alerta primerenca de conflictes. Es tracta de mecanismes de recollida i anàlisi de dades que permetin identificar potencials conflictes i incidir, una vegada transmesa la informació als centres de decisió política, en l'adopció d'una resposta o acció primerenca per prevenir-los (Defontaine, 2019).

La sistematització de la informació ha de permetre poder oferir anàlisi i recomanacions adreçades a les accions preventives d'actors on es consideri clau que actuïn. En funció de la institució que l'ha de liderar, cada sistema té un mandat, un mode de funcionament, unes fonts d'informació, uns mètodes d'anàlisi i uns processos de presa de decisions propis. Aquests sistemes servien a més com a mecanismes d'alerta a escala més local, cosa que permetria a les comunitats i autoritats locals buscar la seguretat i prevenir l'esclat de la violència, a més de poder crear una plataforma d'actors locals que facin el seguiment dels conflictes regionals i els analitzin, a part d'engegar iniciatives que en redrecin les causes (Defontaine, 2019).

El model imperant de pau liberal, basat en l'enfortiment institucional construït a partir

de l'arquitectura de la comunitat internacional, ha volgut sistematitzar els indicadors essencials per a calcular la política de prevenció de conflictes. Així, l'establiment de sistemes d'alerta primerenca dels conflictes armats busquen la combinació (i distinció, a la vegada) de factors estructurals, factors acceleradors a mitjà termini i factors detonants a curt termini (Walton, 2011).

Els factors estructurals, els de més llarg abast, solen ser quantitius, recollits de manera global, cosa que permet fer-ne la comparació entre països i comprendre aspectes tan diversos com la governabilitat, els drets humans, l'opinió pública o la seguretat. Més concretament, alguns exemples d'indicadors serien: moviments de població (desplaçaments interns i refugi), índex de preus bàsic, índex de creixement o índex d'igualtat de gènere, entre molts altres. Les comparatives estructurals són a primera vista inofensives en la ponderació esmentada (Walton, 2011).

Tot i això, hi ha dos aspectes que cal tenir en consideració: en primer lloc, saber quins són els indicadors que es posen al capdavant, amb una certa tendència a prioritzar criteris macroeconòmics (creixement global), per substituir-los per altres de relatius (nivell de desigualtat). En segon lloc, per a oferir un cert equilibri, els indicadors a mitjà i curt terminis solen basar-se en dades qualitatives locals. Més concretament, qüestionaris i entrevistes que es duen a terme a escala local i nacional i que tenen un caire específic, molt diferents per a cadascun dels contextos. Es tracta d'un tipus d'informació que difícilment es pot reproduir en altres contextos. A partir d'aquí, el repte consisteix a saber com es poden creuar ambdós tipus de paràmetres (Walton, 2011).

A escala internacional, les Nacions Unides s'enfronten al repte d'haver d'adaptar els seus mecanismes de gestió i resolució de conflictes a les crisis contemporànies, en les quals preval la violència entre estats (Defontaine, 2019). En l'àmbit regional, també

s'han produït des de principis dels anys noranta iniciatives de prevenció de conflictes per part d'organitzacions a Europa, l'Àfrica i Amèrica. En el continent europeu, una de les organitzacions pioneres i més actives en aquest camp és l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE). En concret, l'OSCE es caracteritza per un èmfasi especial en el desenvolupament de tècniques d'alerta primerenca i de diplomàcia preventiva en relació amb conflictes interètnics; per això té, entre les diverses institucions que la componen, l'Alt Comissionat per a les Minories Nacionals (OCDE, 2009).

Des d'una perspectiva governamental, un dels arguments principals per a iniciar activitats preventives és el considerable cost i l'escassa eficàcia d'una participació posterior a l'esclat del conflicte, així com la repercussió que poden tenir en un país —en termes humans, polítics, econòmics i mediambientals— sobre la resta dels països. A més del paper dels organismes governamentals, les organitzacions regionals i els estats, la prevenció dels conflictes contemporanis està cada vegada més protagonitzada pels diferents components de la societat civil: organitzacions professionals, la comunitat empresarial, esglésies, mitjans de comunicació, associacions ciutadanes, instituts d'educació i formació, grups d'activistes, etc. Com ja s'ha esmentat, la intervenció de la societat civil en els debats polítics i en la resolució global de conflictes comença a qualificar-se amb el terme de nova diplomàcia, en què les organitzacions no governamentals —nacionals i internacionals— exerceixen un paper central (Hegoa, 2000).

La societat civil, per la seva proximitat al terreny i un coneixement millor de les condicions locals en àrees en crisi, ha pres gradualment un paper cada vegada més rellevant en aquest camp, de manera que es constata un increment d'ONG dedicades de manera específica a activitats de gestió, prevenció i resolució de conflictes, i que incorporen una mirada feminista i decolonial. La crei-

xent inclusió de les dones —històricament menystingudes en aquestes fases— ajuda a comprendre millor les causes d'un conflicte i les seves solucions alternatives, així com a impulsar mesures que donin resposta a les diferents necessitats. Aquest avantatge comparatiu respecte a altres actors n'ha motivat la participació, sovint en col·laboració amb els governs, en diverses iniciatives d'alerta primerenca de conflictes i de diplomàcia preventiva: l'establiment de xarxes d'intercanvi d'informació, el manteniment de relacions diplomàtiques no oficials, l'exercici de «bons oficis» per a fomentar el diàleg o l'oferta de formació en resolució de conflictes, entre molts altres aspectes (Hegoa, 2000).

Conclusions: reptes de futur de la prevenció de conflictes en la conflictivitat armada

En definitiva, la prevenció de la violència en el conflicte no hauria de ser un simple imperatiu moral per a la comunitat internacional en matèria de construcció de pau, sinó que, orgànicament, ha de formar part d'una filosofia de coherència de polítiques que no només inclogui el tradicional triple nexa, sinó també moltes altres estratègies (ambiental, de gènere, decolonial, etc.). La lluita per la justícia global inclou prevenir la violència d'un conflicte, que no s'ha d'entendre com res negatiu de per si, però sí que s'ha de valorar l'enorme cost que suposa tota política de reconstrucció. Aquest tipus de mesures no solen ser prioritzades, ni políticament ni econòmicament, i l'aproximació que es dona més continua sent més reactiva que no pas proactiva. A aquesta necessitat de priorització caldrà afegir-hi els nous reptes en la conflictivitat i la geopolítica actuals, especialment pel que fa a les amenaces contemporànies de seguretat i l'ús de tecnologia sofisticada, per mirar de ser mínimament rellevant. ■

“Europa ha deixat de ser un referent dels drets humans”

ENTREVISTA A JUAN CARLOS CANO

Assessor en gestió de seguretat de Metges Sense Fronteres

Text: Josep Alcoceba

En Juanka (Juan Carlos Cano) va començar a treballar a Metges sense Fronteres directament amb una missió a l'Angola post guerra civil –aquella Angola–, l'any 2002.

Fou una experiència que, juntament amb la seva etapa prèvia com a voluntari a l'Amèrica Llatina i tal com ell mateix ens explica, el va atrapar en el món de la cooperació humanitària. Des d'aleshores ha treballat com a coordinador de projectes i en missions regulars i d'urgència en països com Moçambic, la República Centreafricana, el Congo i Haití, entre d'altres.

Des d'aquest febrer exerceix el càrrec d'assessor en gestió de seguretat. Contactem amb ell precisament perquè ens expliqui quina tasca fa l'organització humanitària més gran del món per prevenir els conflictes arreu del planeta i/o preparar-se, una entitat que du endavant missions regulars i simultànies en més de setanta-cinc països.

Escoltant-lo es percep un cert desànim a causa la pèrdua de pes de les grans potències mundials com a vetlladores del compliment dels drets humans. Quin n'és el motiu? El de sempre: el mercat. Ens explica que troba a faltar la feina de carrer, aquella en què, a través de les converses amb la gent o simplement observant l'entorn, es podien detectar senyals que prevenien la pujada de tensió en un territori.

Explica'ns què fa un assessor en gestió de seguretat.

Una gran part de la feina d'un responsable de país o de projecte és l'anàlisi de la seguretat, sobretot en contextos complicats. Jo he fet molta anàlisi de seguretat en territoris com el Sahel o en països com la República Centreafricana, el Congo o el Sudan, entre d'altres. És tot un bagatge en contextos molt diferents, en els quals, però, la seguretat és molt important.

Esteu presents en més de setanta-cinc països. Això us dona molta informació de primera mà.

Sí, estar presents en setanta-cinc països ens permet no només tenir informació d'aquells països, sinó també del seu context i els voltants.

Tenim companys que es dediquen a llegir constantment notícies, d'altres que estan constantment en contacte amb actors humanitaris i no humanitaris, etc. Normalment, treballem directament amb el ministeri de salut del país, que fa una mena de paper de *partner* i és el que ens permet entrar a treballar en aquell país.

Quan es detecta una alerta mèdica, mirem si hi ha altres indicadors i les necessitats que hi pot haver al darrere. S'ha d'entendre que parlem de medicina en el sentit més ampli: aigua i sanejament, salut mental, protecció de la població, etc.

És un treball que us permet fer una radiografia de la situació de cada territori i

prevenir conflictes...

No podem prevenir un conflicte, però sí que podem veure'n les evolucions o les espurnes que hi poden sorgir. I això ho podem fer perquè treballem molt en el terreny. Una anàlisi global és molt complexa i moltes vegades t'emportes sorpreses. Per exemple, tot el que ha passat a Gaza no ho esperàvem. Al Sahel, on tenim moltes missions, ens és més fàcil. No es tracta tant d'anticipar l'esclat d'un conflicte en concret com de veure'n l'evolució.

Coneixem els indicadors més objectius i de llarg recorregut, com els d'àmbit geopolític, les fluctuacions de preu, si hi ha hagut adquisicions d'armes a gran escala o activitats militars inusuals, etc. Però ens estàs parlant d'un

altre tipus d'anàlisi, d'un treball molt més proper a la població, d'un treball amb les opinions i percepcions de la població local, de nivells de descontentament social, de diàleg amb líders comunitaris, etc.

Sí, són molt importants. Evidentment, tenim en compte indicadors objectius, com els d'una fam generalitzada. De fet, tenim un equip que sistemàticament fa aquest seguiment. Però moltes vegades això no és suficient, sobretot en territoris de conflicte. I no és suficient perquè hi ha una part de la població que és identificada amb la fracció rebel del conflicte i, en conseqüència, deixen de tenir accés als centres mèdics. Per això és tan important buscar altres informacions. Perquè, a vegades, tot i que els indicadors mèdics no siguin tan terribles com en altres zones, ens manca informació.

S'han de buscar indicadors de patiment, de vides en risc, etc., una informació

que és molt difícil que reculli un informe. Això fa que sigui tan important el treball amb els nostres contactes d'Amnistia Internacional, Creu Roja, Nacions Unides, etc., organitzacions amb una àmplia capacitat de contactes i amb qui compartim dades.

Aprofiteu aquesta informació i la vostra presència en el país per fer incidència directament en els governs locals i nacionals? Sobretot per denunciar el patiment de la població del territori.

Solem tenir les mans més lligades per donar dades de portes enfora i, quan ho fem, prèviament ja les hem compartit amb els ministeris de salut del país. Ho fem per evitar sorpreses, tot i que normalment el govern ja coneix les dades mèdiques del seu país.

El nostre primer objectiu és sempre pal·liar la situació. Fer una comunicació externa de la situació de la població sol ser la darrera

opció que tenim per assolir aquest objectiu. Preferim treballar de manera bilateral amb els actors nacionals més implicats.

Hem de mesurar molt bé l'impacte de les nostres accions pel perill que ens puguin expulsar del país. Quan sabem que existeix aquest risc, treballem amb les altres organitzacions perquè puguin utilitzar la informació que nosaltres tenim. I també participem en fòrums, treballem amb les Nacions Unides, etc.

I no a tot arreu us deixen entrar.

No, però quan no tenim la capacitat d'entrar directament en un país, treballem amb els nostres intermediaris. Ens podem oferir per fer campanyes de vacunació, de salut maternoinfantil, etc. Són intervencions molt senzilles en l'àmbit polític, en el qual, per desgràcia, hi sol haver moltes mancances arreu del món.

Ens pots donar algun exemple de casos en què hàgiu decidit marxar?

Vam decidir marxar de la Líbia post-Gaddafi. I ho vam fer perquè hi estàvem curant gent que havia sigut torturada i que, un cop curada, tornava a ser torturada per les màfies locals. Això passa molt en els països que fan frontera amb Europa.

Actualment, estem denunciant el paper que té Israel i la situació que es viu a Gaza. Allà estem

“Actualment estem denunciant el paper d'Israel i la situació que s'està vivint a Gaza”

treballant amb cirurgians, infermers, psicòlegs, personal per al sanejament de l'aigua, etc. Tot i els impediments que estem tenint, sabem que podem comptar amb altres actors que, en cas que ens fessin fora, hi podríem col·laborar. Estem prenent aquest risc. Dit això, tal com està tot, dubto molt que a Israel l'interessi gaire començar a expulsar ONGD de Palestina...

Vau marxar de Líbia denunciant la situació que hi havia en aquell moment.

Sí, en vam marxar perquè no se'ns permetia fer la nostra feina i, quan es feia, tampoc s'estava afavorint la població.

També és cert que, a vegades, juguem amb el fet que disposem de diverses seccions. És a dir, fem denúncia i molt de soroll mediàtic perquè ens podem permetre assumir els riscos en la comunicació externa (o d'altres activitats) perquè

tenim altres seccions treballant en el país. Depèn de cada cas. Tot i això, també et diré que fa vint anys se'ns escoltava més que ara. I això és una sensació generalitzada amb la resta d'organitzacions. El referent que era Europa respecte dels drets humans, ara ja no hi és. Tampoc els EUA. I quan no tens estats forts que estiguin disposats a pressionar altres països perquè vetllin pel compliment dels drets humans... Ara tot és business i Europa és un actor més amb interessos comercials.

En David Noguera¹ ens explicava que actualment cap conflicte al món és explicat només per dos actors.

Sí, clarament. Agafa l'exemple de l'Àfrica i com es va colonitzar. Són tots països ficticis amb unes fronteres que no tenen res a veure amb les identitats culturals i ètniques de cada territori. Després totes les lluites que hi ha pel control dels recursos... Per tot arreu

tens guerrilles que estan fent tràfic de persones, armes, minerals, etc. Hi ha països que porten molts anys exportant coltan sense ni tan sols tenir mines d'aquest mineral. És evident que on no hi ha diners les crisis s'acaben de seguida.

Són molt diferents les tasques d'assessor de seguretat amb les que feies en el terreny?

Per mi és més interessant el treball en el terreny. És cert que la posició d'assessor de seguretat actual em permet parlar amb actors més potents, però sortir al carrer, parlar amb la gent i descobrir senyals... És que aquests senyals són els que moltes vegades et salven, els que et fan anticipar-te. A vegades aquests detalls et donen més informació que no pas les grans dades. El fet de veure que hi ha un mercat que està més buit del normal, que una persona anònima del carrer et faci preguntes estranyes, que un líder que ahir t'invitava a cerveses avui no et vulgui parlar, l'afluència de més dones que homes en un centre de salut, etc. Hi ha moltes petites coses a les quals hem d'estar molt atents.■

“Hem de mesurar molt bé l'impacte de les nostres accions de denúncia pel perill que ens puguin expulsar del país”

¹ David Noguera i Hancock va ser el president de Metges sense Fronteres a Catalunya durant el període 2016-2021. S'hi fa referència perquè va ser entrevistat en el número 8 de la Revista XCD.

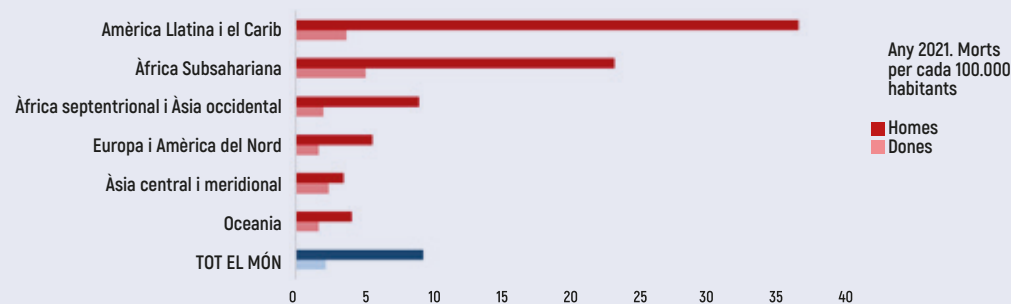

ODS 16: Pau, justícia i institucions fortes

1. Reduir totes les formes de violència i les taxes de mortalitat connexes a tot el món.
2. Posar fi al maltractament, l'exploració, el tràfic, la tortura i totes les formes de violència contra els infants.
3. Promoure l'estat de dret en els plans nacionals i internacionals, i garantir la igualtat d'accés a la justícia per a totes les persones.
4. Reduir de forma significativa el tràfic il·lícit de finances i d'armes, enfortir la recuperació i devolució de béns robats i lluitar contra totes les formes de delinqüència organitzada.
5. Reduir totes les formes de corrupció i suborn.
6. Crear institucions eficaces, responsables i transparents en tots els àmbits.
7. Garantir l'adopció de decisions inclusives, participatives i representatives que responguin a les necessitats en tots els àmbits.
8. Ampliar i enfortir la participació dels països en desenvolupament en les institucions de governança mundial.
9. Proporcionar l'accés a una identitat jurídica per a totes les persones, en particular mitjançant el registre de naixements.
10. Garantir l'accés públic a la informació i protegir les llibertats fonamentals, d'acord amb les lleis nacionals i els acords internacionals.

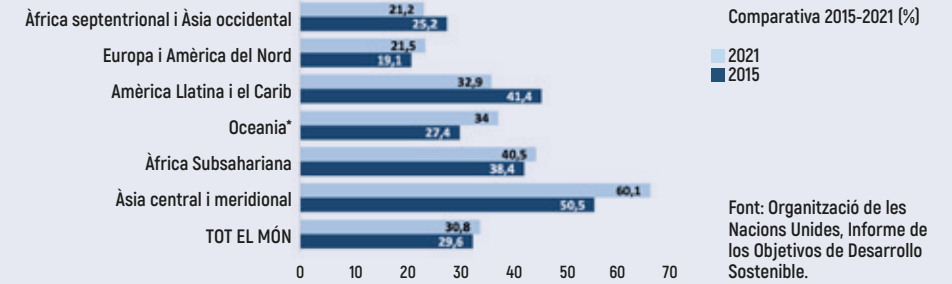
Taxa d'assassinats per sexe de la víctima

L'any 2021 hi va haver aproximadament 458.000 homicidis intencionats, la xifra més alta de les dues últimes dècades. Aquest augment es deu, en part, a les repercussions econòmiques de les restriccions per la COVID-19 i l'agreujament de la violència sociopolítica i de bandes en diversos països. La reducció projectada per a l'any 2030 està lluny de l'objectiu marcat de reduir a la meitat els nivells de 2015.

Presos sense condemna respecte el total de la població presa

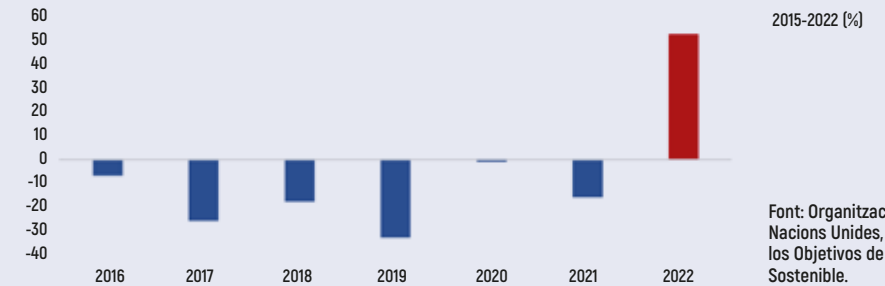
La població penitenciària mundial va tornar a créixer l'any 2021 i va arribar als 11,2 milions, incloent-hi un terç de persones sense condemna. L'accés a la justícia és fonamental i el creixement del nombre de presos suposa un problema per a la seva salut. És urgent proporcionar recursos per a la rehabilitació i el benestar dels reclusos.

Font: Organització de les Nacions Unides, Informe de los Objetivos de Desarrollo Sostenible.

Variació de les morts documentades de civils relacionades amb conflictes

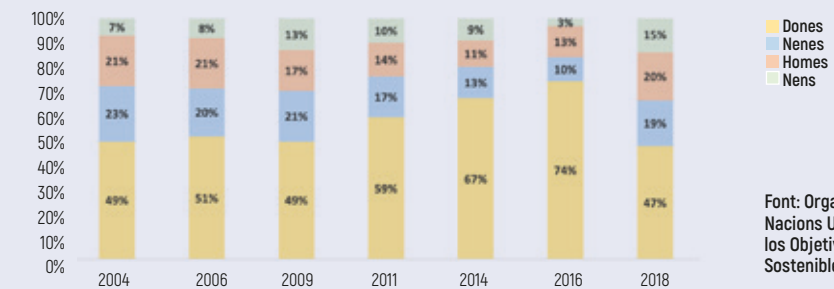
Les morts de civils relacionades directament amb els 12 conflictes més letals del món han augmentat un 53 % entre 2021 i 2022, augment que s'esdevé des que es va adoptar l'Agenda 2030 (l'any 2015). El 90 % de les morts es van produir a l'Àfrica subsahariana i Europa, amb 4 de cada 10 específicament a Ucraïna. Aquestes xifres alarmants destaquen la necessitat d'un compromís mundial renovat per la pau i la seguretat, que insti totes les parts involucrades a respectar el dret internacional humanitari i els drets humans per protegir la vida dels civils, especialment nens i dones.

Font: Organització de les Nacions Unides, Informe de los Objetivos de Desarrollo Sostenible.

Tendència global del perfil de les víctimes detectades del tràfic de persones

Les dones i les nenes continuen sent especialment afectades pel tràfic de persones, atès l'increment de la quantitat de víctimes amb les quals es trafica amb finalitats de treball forçat.

Font: Organització de les Nacions Unides, Informe de los Objetivos de Desarrollo Sostenible.

JOSEP MARIA FOGUET COLL

Amnistia Internacional
Tarragona

Per un embargament d'armes a Israel i Hamas

“DE COP VAN CAURE DUES BOMBES SOBRE L'EDIFICI I EL DESTRUÏREN. LA MEVA DONA I JO VAM TENIR SORT DE SOBREVIVRE, PERQUÈ ÉREM A LA PLANTA MÉS ALTA. ELLA ESTAVA EMBARASSADA DE NOU MESOS I VA DONAR A LLUM A L'HOSPITAL AL-SHIFA EL DIA SEGÜENT DE L'ATAC. TOTA LA NOSTRA FAMÍLIA HA ESTAT ANIQUILADA.”

Aquest és el testimoni de Mohammad Al Dos. Rakan, el seu fill de cinc anys, va perdre la vida en l'atac de les forces israelianes el 7 d'octubre a un edifici residencial de tres plantes a la ciutat de Gaza, que va matar 15 membres de la família, inclosos 7 menors, i que exemplifica perfectament les pràctiques atroces d'Israel en les darreres setmanes a Gaza. Portem setmanes veient en directe, amb impotència, a Gaza i Cisjordània, imatges de nens sense incubadores, fosses comunes, esquelets d'edificis i altres barbaritats a una escala sense precedents. Així s'expressava Alberto Estévez, analista de comerç d'armes d'Amnistia Internacional Espanya en un article publicat a elDiario.es.

Una investigació d'Amnistia Internacional no va trobar indicis d'objectius militars en aquella zona en el moment de l'atac. Si les forces israelianes atacaren aquest bloc residencial sabent que només hi havia civils a l'interior en el moment de l'atac, es tractaria d'un atac directe contra civils o béns civils, cosa que està prohibida i constitueix un crim de guerra. En el cas que les forces israelianes haguessin atacat el que consideraven un objectiu militar, atacar un edifici residencial, en un moment que estava ple

de civils, en el cor d'un barri civil densament poblat i causant aquest nombre de víctimes civils i aquest grau de destrucció, seria un atac indiscriminat. Els atacs indiscriminats que maten i fereixen civils són crims de guerra, com assenyala Alberto Estévez.

Amb la llei a la mà, des de 2009 Amnistia porta dient que NO es poden enviar armes a Israel. I així ho hem fet saber als diferents governs de torn. Esperem que aquesta crisi sigui la gota que faci vessar el got i que el Govern espanyol tanqui l'aixeta de les armes a Israel.

És necessari que es respecti el dret internacional humanitari, com va reclamar el president Sánchez a Netanyahu en la seva visita a Israel, el qual regula el comportament de les parts en qualsevol circumstància en els conflictes armats, atès que l'article 1 de les convencions de Ginebra obliga a «respectar i fer respectar el dret internacional humanitari».

En la crisi actual, Israel porta setmanes cometent presumptes crims de guerra. Cal traduir les condemnes en mesures concretes en relació amb el comerç d'armes espanyol. S'ha d'aturar aquesta i futures tragèdies tallant el subministrament d'armes, tant a Israel com a Hamas, que està fent possibles aquestes atrocitats.

Per això Amnistia Internacional va reiterar, a mitjans d'octubre de l'any passat, una petició que fa al Govern espanyol des de l'ofensiva de 2009 de suspensió del subministrament d'armes a Israel. Per això també demanem al Consell de Seguretat de l'ONU i al Consell de la UE que imposin immediatament sengles embargaments d'armes totals a Israel, Hamas i altres grups armats palestins fins que deixi d'existir un risc substancial que les armes puguin ser emprades per a cometre violacions greus del dret internacional humanitari o dels drets humans, o per a facilitar-ne la comissió.

Quines són les raons per imposar un embargament d'armes?

La principal raó per aplicar aquesta mesura és simple: els estats que continuïn transferint armes a Israel o Hamas sabent que s'estan emprant per a cometre fets internacionalment il·lícits, com ara crims de guerra o crims de lesa humanitat, corren a la vegada el risc de ser còmplices en la comissió d'aquestes barbaritats i s'arrisquen a ser processats pel Tribunal Penal Internacional. Les normes del dret internacional humanitari (DIH) ho deixen ben clar: «Els estats no poden encoratjar que les parts d'un conflicte humà violin els». Aquesta obligació exigeix fer una avaluació abans de qualsevol transferència d'armes i aplicar el paràgraf 3 de l'article 6 del Tractat sobre el Comerç d'Armes (TCA), que prohibeix les transferències (és a dir, l'exportació, la importació, el transport el transbordament i el correatge) d'armes convencionals o municions quan podrien ser utilitzades per a cometre genocidis, crims de lesa humanitat, etc. Perquè compleixin aquesta obligació, els governs poden condicionar, limitar o denegar l'autorització d'aquestes transferències.

El Tractat sobre Comerç d'Armes va ser aprovat el 2 d'abril de 2013 per l'Assemblea General de l'ONU amb 155 vots a favor, 3 en contra i 22 abstencions (Iran, Corea del Nord i Síria). Dissent mesos després va obtenir les 50 ratificacions necessàries perquè entrés en vigor. El TCA va suposar una nova manera d'avaluar les transferències d'armes convencionals. És una eina per a prevenir més que per a curar, atès que passa de l'enjudiciament retroactiu de persones a obligar els estats que han ratificat el Tractat o s'hi han adherit a adoptar un enfocament preventiu, de manera que evitin que es cometin atrocitats mitjançant la prohibició de les transferències d'armes per a cometre genocidis, crims de lesa humanitat i crims de guerra. A més, per primera vegada s'obliga els estats a avaluar el risc que una exportació d'armes pugui contribuir a cometre o facilitar una violació greu del DIH o dels drets humans.

Exportacions espanyoles. Ni una arma més per a Israel

Entre el 2015 i el juny de 2022, data en què tenim disponibles les darreres dades oficials, el Govern espanyol va concedir 290 llicències d'exportació d'armes a Israel per valor de més de 80 milions d'euros. Entre 2015 i 2022, les exportacions van superar els 12 milions d'euros.

Segons les dades de l'informe de venda d'armes de la UE, el segon semestre de 2022 Espanya va exportar armes a Israel per un valor aproximat de 700.000 € i va autoritzar 11 llicències d'exportació, abans que suspengués aquestes operacions a l'octubre.

S'HA D'ATURAR AQUESTA I FUTURES TRAGÈDIES TALLANT EL SUBMINISTRAMENT D'ARMES, TANT A ISRAEL COM A HAMAS, QUE ESTÀ FENT POSSIBLES AQUESTES ATROCITATS

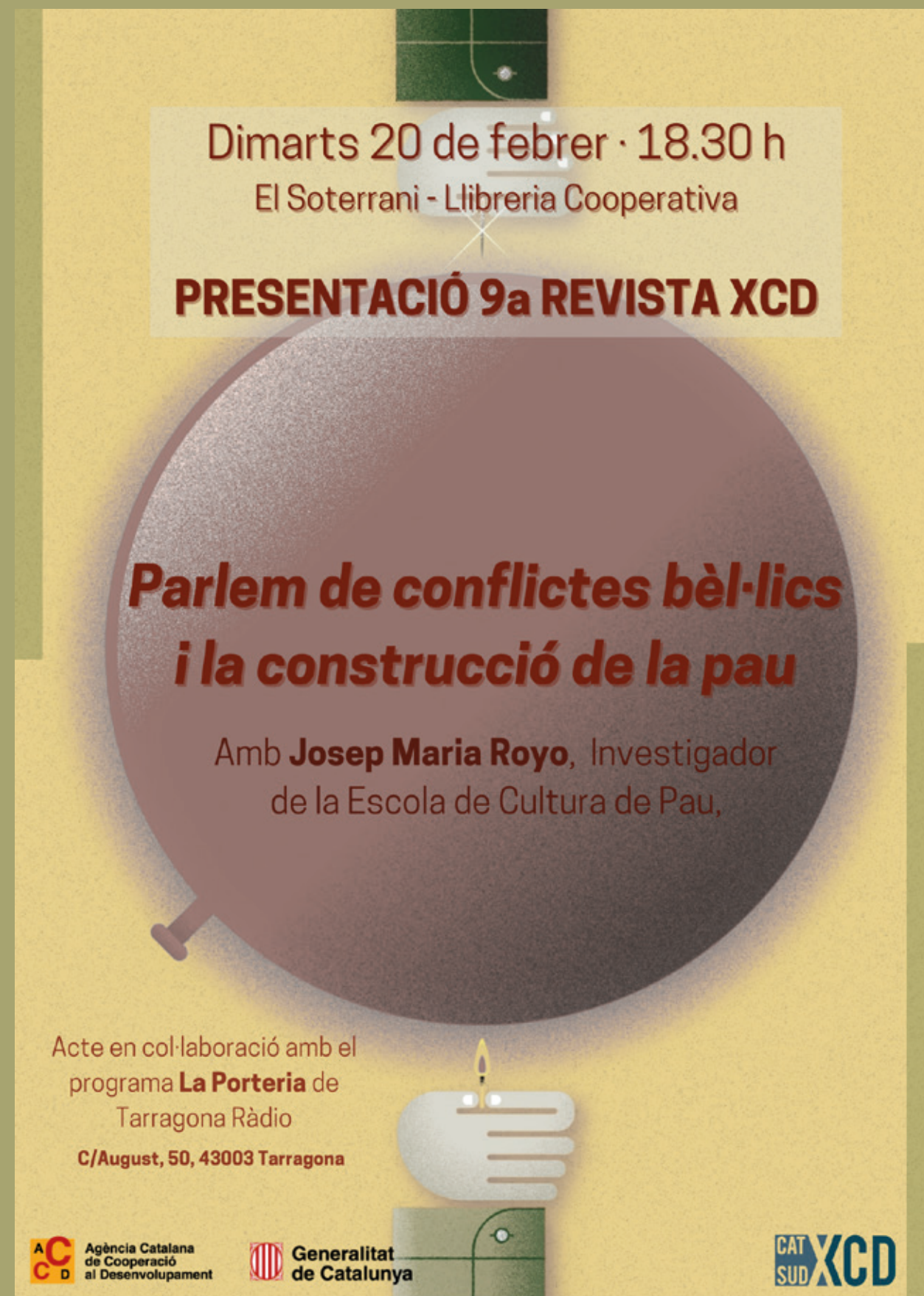
El Govern espanyol ha al·legat, a preguntes de diferents mitjans, que no exporta material letal a Israel. La qüestió no és si és letal o no, sinó com s'utilitza aquest material. En aquests moments existeix un risc massa gran que qualsevol d'aquests materials s'emprin per a cometre o facilitar crims de guerra; per això Espanya ha de suspendre aquestes operacions de manera immediata.

Quant pesen els drets humans?

La pregunta clau és el pes dels drets humans en les decisions de la Junta Interministerial que regula la venda d'armes espanyoles. Pel

que sabem, no són clau en les seves decisions. En una resposta del Govern del març de l'any passat a una pregunta parlamentària de Jon Iñarritu, d'EH Bildu, el Govern va explicar els aspectes que té en compte per a l'avaluació del risc de les operacions i en destacava l'absència d'un element essencial clau: l'historial de drets humans del país importador.

Esperem que aquesta vegada, si es manté la pressió després de 14 anys d'avertiments, el Govern espanyol passi de l'enfocament de tallar l'aixeta quan el terreny és ple de cadàvers a prevenir i suspendre les vendes d'armes a un govern responsable d'innombrables crims de guerra i d'altres atrocitats. Hi serem a temps? ■

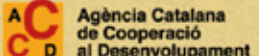
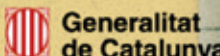

Dimarts 20 de febrer · 18.30 h
El Soterrani - Llibreria Cooperativa

PRESENTACIÓ 9a REVISTA XCD

Parlem de conflictes bèl·lics i la construcció de la pau

Amb **Josep Maria Royo**, Investigador
de la Escola de Cultura de Pau,

Acte en col·laboració amb el
programa **La Porteria** de
Tarragona Ràdio
C/August, 50, 43003 Tarragona

 Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament Generalitat
de Catalunya

Tràfic d'armes als “ports de la mort” espanyols

Text i fotografies: **Luis Arbide, activista pacifista i antimilitarista.**

El comerç d'armes, «transferència d'armes» segons la seva asèptica denominació oficial, és una activitat regulada, entre altres, pel Tractat sobre el Comerç d'Armes, que imposa unes normes molt estrictes a les transferències internacionals d'armes, però que, així i tot, és un fet que augmenta constantment i que continua sent una cruel eina contra els drets humans. Per això és important aportar una mica de llum a aquestes transaccions comercials habituals en la nostra economia; enaltides i protegides sempre pels poders de l'estat, però alhora menys transparents i interressadament envoltades de l'opacitat i el secretisme més grans.

El comerç d'armes i la seva opacitat

Hi ha moltes navilieres que carreguen armes als ports espanyols i hi trafiquen amb armes, però, per la seva activitat sistemàtica dels últims anys, ens centrarem en l'exemple de la naviera saudita Bahri. Aquesta companyia opera a Espanya des del maig de l'any 2016, quan es va inaugurar a Bilbao una línia marítima regular comercial amb l'Aràbia Saudita. La naviera Bahri, coneguda ante-

riorment com Companyia Naviliera Nacional de l'Aràbia Saudita, és l'empresa naviliera de l'Aràbia Saudita per a transport i logística, instituïda com l'empresa naviliera nacional d'aquest país.

Des que es comença a fer-ne el seguiment, tal com veurem en aquest article, aquesta companyia va anar eliminant informació del seu web de manera gradual, tractant de fer ocultació de la seva activitat, en alguns casos d'una manera molt barroera. Primer ho va fer amb el port de Bilbao, però ara mateix, al seu web, ni tan sols n'apareix l'agent consignatari a Espanya —que és Bergé—, ni el seu mapa inclou cap dels quatre ports espanyols en els quals ha operat els últims anys: Bilbao, Santander, Motril i Sagunt. Avui dia, el port habitual d'operacions és el de Sagunt, a València.

Com bé sabem, el secretisme i l'ocultisme són consubstancials al comerç d'armes —Per què és així, si les fonts oficials ens diuen constantment que és un comerç legal?— i aquesta opacitat a vegades ha arribat gairebé a la paròdia. Des de l'any 2015, les més de quaranta operacions de les naus de la naviera estatal saudita Bahri en ports espanyols

estan embolicades en el màxim secretisme oficial i els diferents governs que s'han succeït els últims anys han actuat de la mateixa manera, emparant-se en la franquista Llei de secrets oficials, de 1968, que considera «clasificada» (art. 1) tota la informació relativa al comerç d'armes.

En aquest aspecte, a més de la manipulació del propi web per a eliminar-hi tota referència a les escales dels seus vaixells en ports espanyols, la companyia Bahri va incórrer en greus irregularitats, com ara desconnectar en alguns moments l'AIS dels seus vaixells, instrument que s'ha d'utilitzar de manera obligatòria per a la navegació civil, quan es dirigia cap a ports espanyols, per tractar que no el rastregessin.

La paròdia va arribar quan, després que se'n començaren a investigar les rutes, els vaixells de Bahri van anar arribant a port amb el cridaner nom de la naviera i l'escut esborrats del casc a babord i estribord, els quals tornaven a pintar després per anar al port següent. Això ho van fer inicialment en les escales al port de Bilbao, però finalment vam comprovar que simplificaven l'operació i esborraven de manera permanent la grafia del casc dels sis vaixells de la naviera, tal com circulen avui per tots els mars del món.

Els ports de la mort

Des de 2016, un any després del començament de la guerra al Iemen, tenim constància de l'obertura d'una línia marítima regular comercial amb l'Aràbia Saudita operada per Bahri. El 2016 es va inaugurar al port de Bilbao un trànsit freqüent de material bèl·lic, que, malgrat haver tingut alts i baixos, roman actiu fins ara —en altres ports espanyols— i que proveeix d'armes i municions la coalició saudita.

De les quaranta-tres ocasions que ens consta que han carregat en algun port espanyol, setze ho han fet en el de Bilbao, set en el de

Santander, vuit en el port de Motril, dotze en el port de Sagunt i una en el de Cadis. Les càrregues que s'han realitzat, tot i el secretisme, han estat sobretot de munició (amb projectils explosius de 155 mil·límetres de calibre per a artilleria), però també d'altres tipus d'armes més sofisticades, així com vehicles militars i blindats, llanxes patrulleres per al bloqueig marítim, vehicles militars 4x4 URO VAMTAC (vehicle tàctic d'alta mobilitat) i les tristament famoses quatre-centes bombes GBU-10 Paveway II, unes bombes que eren guiades per làser d'«avançada tecnologia que no maten civils», segons deien frívolament un ministre i una ministra del primer govern de Pedro Sánchez, que, tal com es veurà després, finalment es van enviar al regne saudita després dels seriosos dubtes inicials que suscitava l'ús d'aquestes armes pel fet que, previsiblement, incorrien en violacions de drets humans.

Aquest enviament va ser una claudicació governamental, d'una banda, als xantatges de la Casa Reial Saudita i, de l'altra, a les pressions de treballadors de Navantia i altres alts poders de l'Estat per a —amb interessos coincidents— sol·licitar l'enviament d'aquestes bombes i evitar la cancel·lació de la fabricació de les cinc corbetes que acabava d'encarregar a la factoria gaditana l'Aràbia Saudita. És oportú recordar el cinisme dels representants governamentals esmentats, perquè sabien perfectament que aquest mateix model de bombes va servir a la coalició saudita per a assassinar, com a mínim, quan viatjaven en un autobús escolar.

El Govern espanyol va lliurar aquest mateix tipus de bombes a l'Aràbia Saudita després d'una llarga polèmica, les quals van ser embarcades al port de Santander en el Bahri Jazan el 26 de setembre de 2018, només un mes després de l'horrible matança provocada per una d'aquestes bombes, fabricada per Lockheed Martin i venuda pels EUA al Govern de Riad, igual que ho havia fet amb Espanya.

Operacions en el port de Bilbao:

- L'abril, el maig i l'agost de l'**any 2016**, la companyia Bahri realitza les primeres càrregues al port. El 19 de novembre del mateix any, s'hi carreguen 44 contenidors de projectils explosius (1.232 t), i l'1 de desembre, 52 contenidors més del mateix tipus (1.456 t).
- El 10 de febrer de l'**any 2017** hi arriben 35 contenidors d'explosius (980 t).
- El 13 de març es carreguen 26 contenidors (728 t) en el Bahri Jeddah. Segons les respostes en seus parlamentàries (Congrés i Senat), van ser 17.000 projectils d'artilleria de 155 mil·límetres. Aquest cop es va produir l'**acte d'objecció d'un bomber** en la seva tasca de custòdia de la càrrega d'aquestes bombes.
- El 19 d'abril del mateix any s'hi van carregar 45 contenidors d'explosius.
- Al juny s'embarca el Bahri Truck Roadshow en el Bahri Jeddah.
- El 14 de juliol de 2017 es carreguen 110 contenidors de les mateixes bombes (3.080 t) en el Bahri Tabuk.
- El 17 d'agost es realitza una càrrega (no es disposa de les dades de la càrrega) en el Bahri Jeddah.
- El 22 de setembre es pugen 50 contenidors d'explosius (1.400 t) en el Bahri Tabuk. Aquest vaixell va arribar a Bilbao i **en va sortir amb l' AIS apagada, com si no hagués fet aquesta escala**. Comencen les maniobres d'ocultació, que serien la tònica habitual en els mesos successius, des que comencen a fer públiques les operacions d'aquest comerç d'armes. En aquesta ocasió, Greenpeace va fer la primera acció de protesta per aquestes càrregues.
- El 16 d'octubre es realitza una càrrega (no es disposa de les dades) en el Bahri Jazan. Va ser l'última ocasió en la qual un vaixell de la flota Bahri arribava amb la retolació gràfica original.
- El 5 de desembre es carreguen 40 contenidors (1.120 t) en el Bahri Tabuk. Arriba al port amb l'**escut i el nom de la naviliera esborrats en tots dos costats del casc**. En aquest cas, el van esborrar i el van repintar a Gibraltar. En els mesos successius, tots els vaixells que arribaven a Bilbao ho feien amb les identificacions esborrades, mesura de pretesa ocultació que s'observa que no adoptaven en cap altre port internacional.
- El 13 de desembre es carreguen 28 contenidors de projectils explosius (784 t) en el Bahri Jeddah. Va entrar també amb l'escut i el nom de la naviliera esborrats, i es creu que el van repintar després de sortir del port i posar-se a recer, tal com es va veure en un desviament que no formava part del seu itinerari.
- El 16 de febrer de l'**any 2018** es carreguen 25 contenidors (700 t) i 4 llanxes patrulleres (procedien de la drassana Rodman de Vigo) en el Bahri Tabuk. Greenpeace va realitzar una nova acció, enfilant-se als amarraments del vaixell, que va interrompre unes hores la càrrega d'armes en el vaixell. També es va frustrar una altra acció que tenien prevista a les portes de la

fàbrica de bombes Expal a la província de Burgos, per a interrompre la sortida del comboi, on sempre es transportaven els projectils explosius.

- El 9 de febrer de l'**any 2020**, després de dos anys sense operar a Bilbao, hi arribava el Bahri Yanbu i era objecte d'una irresponsable actuació de l'Autoritat Portuària del port de Bilbao. Aquella tarda es va començar la càrrega de contenidors explosius en el vaixell, però al cap de poc es va interrompre. Dels 5 contenidors que s'hi anaven a carregar, un es va quedar en el vaixell i els altres 4 es van traslladar fins a una factoria (a Galdakao) pròxima de l'empresa Maxam, matriu de l'empresa Expal, de la qual procedien, on van quedar emmagatzemats fins a l'endemà, en què es van tornar a traslladar al port. La causa de la interrupció obligada del vaixell va ser que la marca MAN presentava el seu nou camió i el fabricant alemany va triar el port de Bilbao per a donar a conèixer la seva nova generació de camions i hi va organitzar una festa. La descoordinació portuària va ser total i irresponsable.

Conclusions

Ja s'ha vist que no totes les armes són transportades per vaixells, però sí que sabem que el continu i gegantesc flux de mercaderies eufemísticament anomenades «de defensa» s'esdevé per totes les mars del món, on creen i alimenten conflictes, causen mort i destrucció, i ofereixen suculents beneficis a empreses i traficants, molts dels quals, de manera alterna —per mitjà de les corruptes «portes giratòries» —, són governs i grans corporacions.

Se'ns diu que és un comerç «legal». Aleshores, caldria preguntar-se per què hi ha tant de secret. També cal preguntar-se si el comerç d'armes compleix realment la legislació, ja que en la majoria dels casos no la compleixen. Les operacions comercials i el tràfic d'armes estan regulats pels articles 2, 6 i 9 del Tractat de Comerç d'Armes, que estableix que «haurien de prohibir-se quan les armes i/o municions s'usin per a finalitats com el genocidi, crims de lesa humanitat, violacions greus de la Convenció de Ginebra de 1949, atacs dirigits contra objectius civils o població civil protegida, o altres crims de guerra», així com per a «alimentar conflictes». Però veiem que, realment, les guerres s'alimenten constantment d'armes

i de diferent manera, segons els interessos geoestratègics, tal com fomenten els països occidentals en subministrar armes a Ucraïna com a país envaït, mentre que es tolera a Israel —país ocupant, recordem-ho— que consumí un horrible genocidi a Palestina davant els nostres ulls.

Crec que, com sempre, és hora de pensar i treballar en la desmilitarització i el desarmament a tots els nivells. La proliferació d'armes en l'àmbit mundial és una tragèdia, perquè, com és sabut i lluny de les teories de la dissuasió, les armes, fet i fet, «demanen» i «necessiten» guerres.

La guerra mai no és la solució. No hi ha cap solució real ni justa mitjançant la violència armada, només la imposició del vencedor. És fonamental treballar en la resolució de conflictes per vies pacífiques mitjançant eines de col·laboració i vies diplomàtiques. ■

Per llegir
l'article complet
clicqueu al QR
següent:

Activistes defensant Lützerath de l'avenç del projecte miner. Fotografia amb llicència Creative Commons.

ESTAT D'EMERGÈNCIA (CLIMÀTICA)

TEXT I FOTOGRAFIES: ANDREA VIDES DE DIOS / ENGINYERIA SENSE FRONTERES.

Les tensions i els conflictes armats sovint tenen les arrels en la gestió i el control dels béns comuns. Aquesta competència pel domini de l'aigua, els minerals o l'energia és un factor crucial en les dinàmiques geopolítiques i, com explorarem més endavant, també influeix de manera significativa en el clima. Concretament, arran de la guerra a Ucraïna iniciada l'any 2022, la Unió Europea està adaptant les polítiques climàtiques que havien de fer front a l'emergència actual a un discurs que prioritza una suposada seguretat energètica, un discurs de la por a una manca

de subministrament de combustibles fòssils per part de Rússia.

El desembre de 2019, la Comissió Europea, davant la urgència per a afrontar la crisi climàtica, va posar en marxa un nou pla d'acció basat en un «desenvolupament sostenible». Es tracta del Pacte Verd Europeu, un compromís entre 27 estats membres per a aconseguir la neutralitat d'emissions l'any 2050, amb una reducció per a l'any 2030 del 55 % respecte als nivells de 1990. D'acord amb aquest pacte, el procés hauria de reduir

el consum de petroli, gas i carbó, i assegurar una transició energètica cap a les energies renovables.

Tanmateix, en un context de guerra i d'emergència climàtica, les mesures que la Unió Europea està prenent inclouen l'avenç de nous projectes de combustibles fòssils estratègics per a les grans empreses que ja haurien d'estar desmantellats. D'aquesta manera, la guerra està servint com a pretext per a retardar la transició i continuar mantenint l'estatus quo capitalista. En aquest vell i nou escenari, el mapa de les noves infraestructures gasistes situen el sud d'Europa com la porta d'entrada al gas per als països d'Europa central.

És per aquest motiu que el 20 d'octubre de 2022, els governs espanyol i francès van arribar a un acord per desenvolupar el Bar-Mar (antic MidCat), un nou gasoducte per transportar gas a la Unió Europea i reduir-ne la dependència de Rússia, connectant Barcelona amb Marsella per vies marítimes. Es tracta d'un projecte que, tot i que s'ha presentat com una oportunitat per a transportar hidrogen verd, servirà a la indústria gasística. Sota la premissa anterior i sense tenir-ne en compte la perillositat i l'ús real, la Vall de l'Hidrogen Verd de Tarragona celebra la nova infraestructura com una nova oportunitat d'inversió.

De la mateixa manera, el mes d'abril de 2023 el Govern italià va anunciar que instal·laria un vaixell regasificador a Piombino (la Toscana), per accelerar la diversificació del proveïment de gas i reduir la dependència de Rússia. Aquesta regasificadora flotant té la mateixa longitud que el port sencer (300 m) i, tot i que a Itàlia ja hi ha tres plantes regasificadores i una més de projectada, aquesta seria l'única que es trobaria dins de la ciutat. Per altra banda, l'anunci va agafar per sorpresa la ciutadania i l'Ajuntament, que no havien estat consultats ni avisats amb antelació.

També sota el pretext de la guerra a Ucraïna, l'11 de gener de l'any 2023 el Govern alemany va ordenar la desocupació —violenta— de Lützerath, un poble de l'oest d'Alemanya (Renània del Nord) amenaçat amb la desaparició per l'expansió de la mina de carbó Garzweiler II, propietat de l'empresa més contaminant d'Europa, RWE. L'any 2013, el Tribunal Constitucional alemany ja havia dictaminat que l'ampliació de la mina Garzweiler II era d'interès públic i, per tant, els habitants de Lützerath i els pobles del voltant havien de ser reubicats, amb la qual cosa el terreny es convertia en una zona que calia sacrificar. Des de llavors, activistes climàtics havien tingut al punt de mira la zona i, des de fa més d'un any, uns 200 activistes han ocupat el poble per a evitar l'expansió de la mina.

La realitat de l'avenç d'aquests projectes no és la seguretat energètica. L'extracció de combustibles fòssils no avança per a garantir el subministrament energètic de la població, avança segons un criteri lucratiu. Les grans empreses que gestionen l'energia la utilitzen com una eina especulativa, que explota la natura i que fa augmentar les desigualtats entre les persones. De fet, si la seguretat del subministrament fos una prioritat, a Catalunya no hauria d'haver-hi un 17 % de població que viu en una situació de pobresa energètica.

Veiem, doncs, que no és la garantia del subministrament energètic allò que prioritzen les grans empreses i els governs. Al contrari, el fet que es prevegi un augment del 2 % en l'extracció de petroli i gas té a veure amb el fet que els combustibles fòssils continuen sent l'opció més rendible. Tanmateix, la contaminació, la degradació ambiental, l'explotació laboral, la violència i la pobresa als països exportadors de combustibles no poden ser rendibles. No és rendible que els sectors més vulnerables hagin de lluitar dia a dia per sostenir la vida al seus territoris, que siguin

majoritàriament les dones les que hagin de fer-se càrrec d'una tasca més a la llista.

Cal apostar per les energies renovables de manera ferma i col·lectiva. La transició energètica és urgent per a mitigar els efectes del canvi climàtic, però també ha de servir per a plantejar-nos un nou model que tingui una vocació de servei públic, que posi la sostenibilitat del planeta i els drets energètics de la població al centre, no la guerra i els beneficis de les grans empreses. Si no, veurem, tal com passa a l'Estat espanyol, que els fons europeus per a la implementació d'energies renovables estan sent ocupats i gestionats, majoritàriament, per les mateixes grans empreses que continuen obrint nous oleoductes, plataformes d'extracció i mines de carbó. El desplegament actual dels projectes d'energia renovable no fa que substituïxin els combustibles fòssils, sinó que els afegeix al sistema energètic.

Amb tot, cal frenar els conflictes bèl·lics i establir un sistema basat en la sostenibilitat de la vida. L'estat d'excepció i la crisi energètica que ha generat ha d'acabar amb un canvi de model energètic. Contra el discurs

de la por de la seguretat energètica, cal recordar que no podem continuar amb un model capitalista de creixement, que és el mateix que en primer lloc ens ha portat a la situació d'emergència climàtica. No podem continuar creixent, ben al contrari, és urgent decreixent energèticament. «Decreixent» és posar el focus sobre els grans consumidors energètics i assegurar la cobertura de les necessitats de la població, i fer-ho de manera planificada i a partir de la consciència que l'energia és un bé comú necessari per a la vida que ha de ser gestionat de manera democràtica.

Lluny dels mètodes de les empreses dominants, interessades a promoure consums tan elevats com sigui possible, el control de la producció energètica s'ha de gestionar des d'una òptica no mercantilista, que aposti per gestions públiques o comunitàries. La transició energètica no pot ser només la suma d'una energia renovable, ha de ser un canvi cap a una sobirania energètica. Cal que la població pugui decidir quin tipus d'energia utilitza, com l'aconsegueix, quanta en vol i per què la vol, mitjançant eines participatives i democràtiques diametralment oposades a la guerra. ■

Manifestació nacional a Piombino l'11 de març contra la planta regasificadora.
Fotografia cedida per Enginyeria Sense Fronteres.

La Xarxa viu la seva embranzida

Text: Raquel Llop / Fotografies: Fran Richart

Situada dins l'agenda de cooperació catalana

Fa uns mesos us vam explicar que la Xarxa començava a situar-se dins l'agenda de la cooperació catalana, la qual cosa s'ha vist materialitzada, per exemple, amb la nostra participació en espais compartits amb la resta de coordinadores territorials i en projectes grans que englobaven tot el territori català.

La Xarxa ha entrat a formar part del Consell de Cooperació al Desenvolupament, que és l'òrgan consultiu i de participació de la comunitat catalana per al desenvolupament de l'activitat de l'Administració de la Generalitat en aquest àmbit. Això és una passa molt important per a les nostres entitats, que, ara, ja tenen veu en igualtat de condicions amb la resta d'entitats de cooperació de Catalunya.

"Nous projectes: neix la revista infantil de la XCD"

Així mateix, els nostres projectes s'han continuat consolidant i, no us enganyarem, hem estat ambicioses a l'hora de pensar com podíem materialitzar les nostres inquietuds. Tant és així que, poc abans d'aquesta publicació, a finals d'any, va néixer la revista Lligams, una publicació anual adreçada a les més petites de casa per apropar la justícia global i la protecció del medi ambient a les noves generacions, aquelles que viuran en aquest món que els anem deixant.

Aquest projecte és força engrescador perquè ha nascut per iniciativa pròpia de les entitats que, juntament amb l'equip tècnic, han volgut llançar-se a tirar endavant aquest nou gran repte per a totes.

Presentes en els projectes de país: fomentant la cultura de pau

Tal com us dèiem al principi, la Xarxa ha consolidat el seu nom en l'àmbit català, la qual cosa també ha comportat la nostra participació en els projectes de país. En aquest sentit, hem estat convidades a participar en el grup de treball que organitza el Fòrum Català per a la Pau, que tindrà lloc durant els anys 2024 i 2025. Aquesta participació es traduirà en múltiples activitats descentralitzades per tot el territori del país i, també, a casa nostra.

Això s'ha pogut assumir gràcies al treball en xarxa que s'ha generat en les mateixes trobades del grup de treball i, concretament des de la Xarxa, ha estat possible gràcies a la implicació de Joan Reverté, coordinador de l'ONGD ampostina Provocant la Pau. Gràcies a la seva participació, des de la Xarxa estem dissenyant les propostes per fer aterrar aquest fòrum a la demarcació de Tarragona i les Terres de l'Ebre.

Precisament amb aquest objectiu d'anar coneixent els conceptes de violència i les seves tipologies i de pau, entre d'altres, us destaquem algunes de les activitats que hem dut a terme aquests mesos:

- Tancament de l'any de La Porteria: vam aprofitar el tancament de l'any de La Porteria per entre-vestir, precisament, Joan Reverté. En aquesta entrevista coneixereu tots els detalls al voltant del Fòrum Català per a la Pau, les propostes que tenim sobre la taula al voltant del Fòrum i de com serà el seu aterratge al nostre territori. A més, Joan Reverté ens explica la feina que fan des de la seva entitat, de la qual destaca l'experiència que tenen en l'àmbit de la salut, la resolució de conflictes i el treball per promoure la cultura de la pau.
- Doble publicació de la Revista XCD: per primera vegada en la història de la Revista XCD, es dedicarà una doble publicació a un mateix tema. I és que el nostre lector trobarà a Parlem de salut i cooperació internacional una cronologia dels fets en l'esclat de les guerres i els processos de reparació. La present revista és doncs només la primera part d'un projecte que conclourà aquest mes de juny amb la publicació del desè número.
- Taller Els conflictes armats avui: el 21 de desembre passat, la nostra seu va acollir l'activitat Els conflictes armats avui. Taller des de la proposta ideològica de Fundipau, la qual va ser dirigida per Albert Caramés, director de Fundipau i expert en el camp de l'anàlisi i la gestió de conflictes i en el de la construcció de pau.

Conflictes armats avui. Taller des de la proposta ideològica de Fundipau

Amb aquest títol començava una jornada de reflexió compartida i participativa entre totes les persones assistents al voltant dels conceptes de violència i pau, conduïda per Albert Caramés. Ell va ser l'encarregat de donar les primeres definicions perquè els assistents poguessin debatre-les i intentar veure els conceptes reflectits en les accions i situacions del nostre dia a dia.

S'iniciava el debat preguntant què és el conflicte i si es considerava que el conflicte és quelcom negatiu. Al voltant d'aquestes dues preguntes es va anar exposant com s'analitzen els conflictes internacionals i quines conseqüències tenen els plantejaments que fan els experts, i quins en són els punts febles. Tal com va explicar Albert Caramés, tot i que la majoria de situacions de conflicte no acabin en guerra, actualment hi ha entre 32 i 34 conflictes armats actius i amb uns nivells de mortalitat que creixen dia rere dia i que han provocat el desplaçament de més de 110 milions de persones.

Els assistents van descobrir que la majoria de conflictes que tenen lloc arreu del món tenen una dimensió intraestatal i que les disputes territorials pels recursos naturals actualment són les principals causes dels conflictes. Tanmateix, una de les característiques dels conflictes d'avui dia és la pluralitat d'actors, ja que no hi trobem només dos actors locals, sinó que són conflictes polièdrics, amb molts agents implicats i enfrontats.

Amb tot això, Albert Caramés va portar el debat cap al concepte de pau justa i positiva que cerquen els experts en els acords per posar fi als conflictes, i va ensenyar l'iceberg del concepte de violència i el triangle de les tipologies de violència: estructural, cultural i directa. En aquest punt del taller, els assistents es van dividir en dos grups de treball per comprendre les diferències entre violències estructurals i violències culturals. En aquesta activitat van sorgir moltes apreciacions sobre aquests tipus de violències: per exemple, el grup de les violències estructurals va posar sobre la taula la diferència entre els territoris rurals i els urbans i entre el centre de les ciutats i els barris perifèrics, i com tot això té unes implicacions en l'accés al sistema sanitari, a l'habitatge, a l'educació pública i a altres serveis públics. Pel que fa al grup de les violències culturals, s'hi va parlar dels monuments i els noms de carrer franquistes, del llenguatge que fem servir en la nostra quotidianitat i de les expressions racistes i masclistes que fem servir, els codis de vestimenta, etcètera.

Una vegada els grups van haver fet força aportacions, Albert Caramés va intercanviar algunes de les participants dels grups i va començar la segona part de l'activitat, la qual tenia com a objectiu cercar solucions a aquestes violències. En aquest sentit, les solucions a les violències estructurals anaven directament adreçades als pressupostos públics i al seu repartiment, que s'hauria de fer segons una perspectiva social, feminista i antiracista. Per altra banda, les propostes per resoldre les violències culturals incloïen promoure i garantir la llibertat d'expressió, així com la formació i l'educació de la societat en el respecte, la igualtat i la defensa dels drets humans.

El taller es va tancar amb la reflexió de les participants, en què es reconeixia que és molt difícil trobar una solució real a les violències estructurals per la complexitat a l'hora de fer-ne la gestió, i amb el

concepte de pau positiva. S'entén com a pau positiva la creació d'un nou escenari, d'una oportunitat per prevenir el conflicte allunyant-nos de la dualitat i l'establiment de dos fronts contraposats, entenent que al món en què vivim existeixen certes institucions internacionals a les quals els estats destinen partides econòmiques per a la construcció de la pau, i els reptes que suposen aquestes partides per a la reconciliació i la construcció de la pau des de la base cap a les altes esferes.

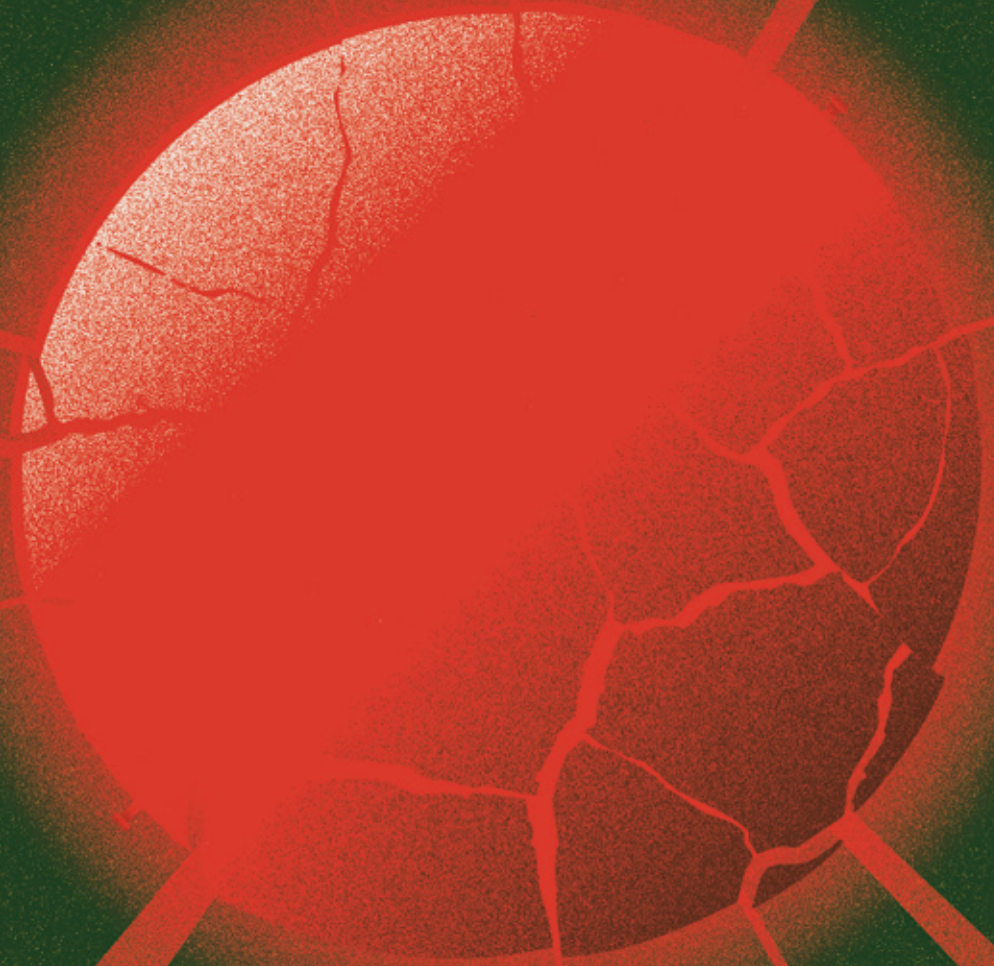
En aquest sentit, Albert Caramés va exposar la proposta ideològica de Fundipau i va recordar els tres grans supòsits que cal tenir en compte en tots els processos de construcció de la pau: el futur és obert i sempre inacabat, els canvis històrics importants són sempre un procés llarg i l'opinió pública és l'eina més important per a provocar qualsevol canvi.

Amb aquestes tres idees s'acabava un taller totes les participants del qual es van emportar moltes reflexions cap a casa seva i nous aprenentatges, i, el més important, hi poder compartir les seves inquietuds i dubtes amb la resta i, concretament, amb un expert en pau i conflictes com Albert Caramés.

L'activitat de la Xarxa al voltant del tema de la pau continua i continuarà expandint-se. Exemple d'això és l'actual temàtica de la revista en què hem estat treballant durant aquests mesos per a aportar el màxim nombre de veus expertes al voltant dels conflictes armats. ■

***L'ESCLAT
DE LA GUERRA***

Alerta 2023!

TEXT: JOSEP ALCOCEBA I FRAN RICHART

Alerta 2023! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau és un anuari elaborat per l'Escola de Cultura de Pau (ECP) en què s'analitza l'estat del món pel que fa a la conflictivitat i la construcció de pau a partir de tres eixos: conflictes armats, tensions i gènere, pau i seguretat. L'objecte últim de l'informe és apropar aquesta informació a les persones encarregades de la presa de decisions polítiques i per la pau.

L'estudi agrupa els fets més rellevants de cada any i proposa al lector una radiografia de les causes, les dinàmiques, els actors i les conseqüències dels principals escenaris de conflicte armat i tensió sociopolítica al món. És un treball que permet, doncs, oferir una mirada comparativa regional i identificar tendències globals, així com elements de risc i alerta preventiva de cara al futur.

En les pàgines següents es fa un molt breu resum d'aquest estudi. En la segona part del bloc es proposa una anàlisi de quina ha estat l'evolució dels principals conflictes arreu del món i dels territoris que, fa uns anys, estaven en alerta per tensions: Com han acabat? I aquells països que estaven en guerra? Què hi ha canviat? En podem treure alguna conclusió o aprenentatge?

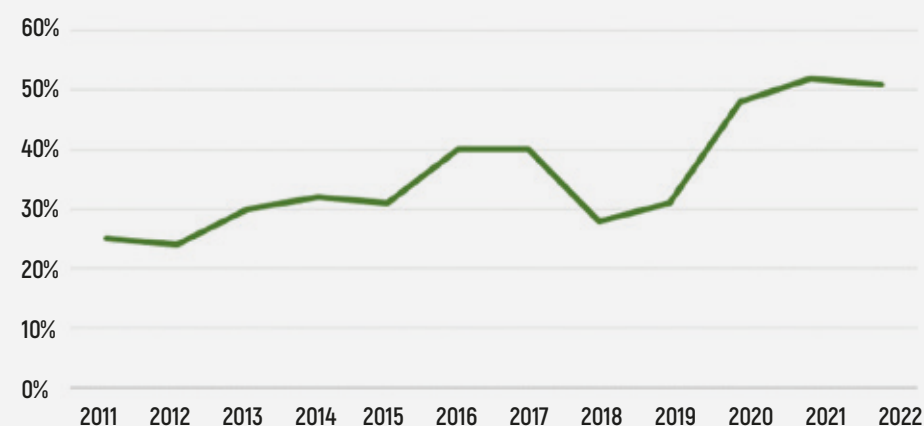
Conflictes armats

El 67 % dels conflictes armats de l'any 2022 van tenir, com a causes principals, el qüestionament del sistema polític, econòmic, social o ideològic de l'Estat i/o les disputes entorn de les polítiques domèstiques o internacionals dels governs respectius. L'informe destaca la persistència d'abusos sistemàtics contra la població civil, amb casos destacats com la invasió russa a Ucraïna. A més, els conflictes armats han provocat crisis humanitàries, exacerbades per la pandèmia, la crisi econòmica i l'emergència climàtica.

Un altre element que cal destacar entre les motivacions principals dels conflictes armats són les disputes al voltant de demandes identitàries (61%) i d'autogovern (42 %), entre les quals va sobresortir l'any 2022 el cas d'Etiòpia (Oròmia), per l'escalada dels enfrontaments entre els cossos de seguretat etiòps –secundats per les milícies amhars Fano– i el grup anomenat Exèrcit d'Alliberament Oromo (ONA). Finalment, també va haver-hi nombrosos conflictes armats que van tenir entre les causes principals el control del territori i/o dels recursos. Aquests casos van ascendir un 39 % –13 dels 33– del total de conflictes.

Si fa una dècada els conflictes armats d'alta intensitat¹ representaven entorn d'un quart del total de casos, en els últims anys aquesta proporció s'ha anat incrementant fins a representar la meitat dels contextos (gràfic 1). L'any 2021, la prevalença de casos d'alta intensitat va ser fins i tot més elevada i va arribar al 53 %, xifra que supera la meitat dels casos per primera vegada en l'última dècada. L'any següent es va mantenir aquesta tendència i el percentatge més gran de casos greus es va concentrar a l'Àfrica. En concret, al continent africà s'hi va identificar el 70 % del total de casos d'alta intensitat del món.

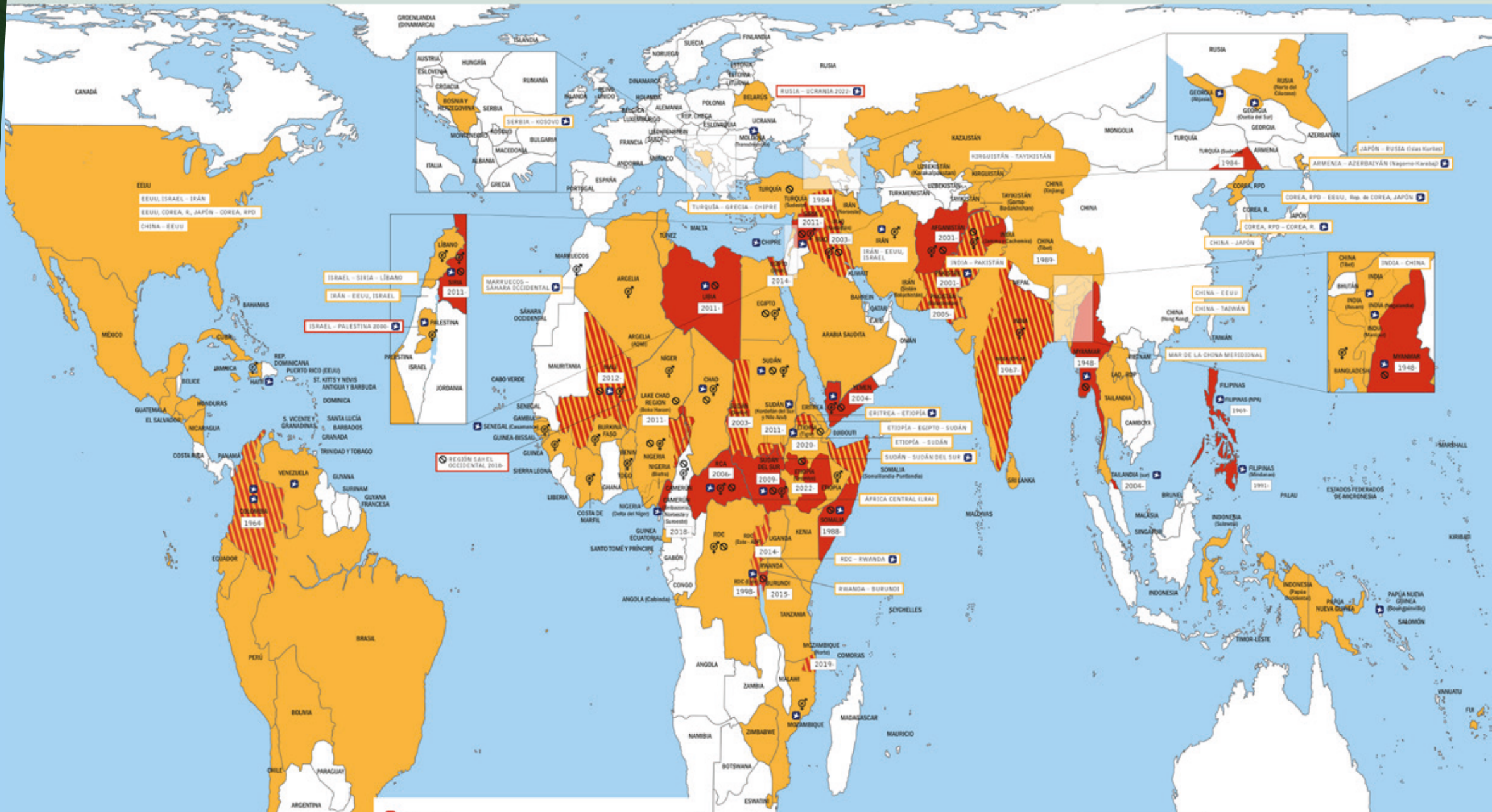
PROPORCIÓ DE CONFLICTES ARMATS GREUS EN L'ÚLTIMA DÈCADA

Font: Alerta 2023!

¹ En els conflictes d'alta intensitat, els nivells de letalitat estan per sobre del miler de víctimes mortals anuals i, a més, hi ha greus impactes en la població, massius desplaçaments forçats i severes conseqüències en el territori.

Conflictos y construcción de paz en 2022

- Conflicte armat
- Tensió
- Procés de pau
- Conflicte armat internacional
- Tensió internacional
- País en conflicte armat i any de inici del conflicte
- Conflicte armat i tensió
- Regió substatal en conflicte armat i any de inici del conflicte
- País en conflicte armat amb legislació i polítiques criminalitzants contra la població LGTB+
- País en conflicte armat i tensió amb nivell mitjà-baix o baix d'igualtat de gènere
- Tipura
- Regió substatal en tensió
- Frontera internacional
- Subdivisió administrativa

33 Conflictes armats en el món el 2022

108 Escenaris de tensió en el món el 2022

39 Contextos de processos de pau o exploració analitzats

24 de los 33 conflictes armats se produjeren en països grans desigualtats de gènere

Los conflictes més letals de 2022

Països (en ordre alfabètic):

Camèrnia (Àfrica Occidental i Central)
Etiòpia (Oriental)
Etiòpia (Tigrai)
Mali
Mozambic (nord)
Regió Lago Chad (Boko Haram)
Regió Sahel Occidental
RDC (est)
RDC (sud-oest)
Somàlia
Sudàn (Darfur)
Sudàn del Sud
Miyanmar
Rússia-Ucraïna
Irak
Síria
Yemen

Alerta 2023! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau en un anuari de la Escola de Cultura de Pau que sintetiza el estat del món a partir de tres eixos d'anàlisi: conflictes armats, tensions i gènere, pau i seguretat.

La Escola de Cultura de Pau és una institució acadèmica d'investigació per la pau, creada en 1999 amb el objectiu de promoure la cultura de pau a través d'activitats de investigació, diplomàcia paral·lela, formació i sensibilització.

Edifici B13
Caner de la Vila Puig
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
Tel: +34 93 581 14 14 - pr.conflictes.escolapau@uab.cat
@escolapau | escolapau.uab.cat

Desplaçaments

Segons l'informe del primer semestre de 2022 de l'ACNUR, hi ha 32,5 milions de persones en situació de refugi i 53,1 milions de persones desplaçades internes.² El 76 % de la població refugiada i la població amb necessitats de protecció internacional procedia de sis països: Síria (6,8 milions de persones), Veneçuela (5,6), Ucraïna (5,4), l'Afganistan (2,8), Sudan del Sud (2,4) i Myanmar (1,2), i el 69 % vivia en països veïns als països d'origen, segons les dades de la mateixa institució.

PAÏSOS AMB MAJORS XIFRES DE DESPLAÇAMENTS INTERNS PER CONFLICTE I VIOLÈNCIA 2022

PAÍS	PERSONES DESPLAÇADES	PAÍS	PERSONES DESPLAÇADES
Síria	6.965.000	Afganistan	4.394.000
Ucraïna	5.914.000	Somàlia	3.864.000
RDC	5.686.000	Etiòpia	3.852.000
Colòmbia	4.766.000	Nigèria	3.646.000
Iemen	4.523.000	Sudan	3.553.000

Font: Alerta 2023!

Escenaris de tensió

L'informe també identifica fins a 108 situacions de tensió a escala mundial, amb un augment de deu casos respecte a l'any anterior. Es destaca que, malgrat que en un 32 % dels casos no s'hi van observar canvis significatius, la meitat van empitjorar. El resultat va ser un increment substancial dels casos d'alta intensitat, que van passar de 19 a 28. La majoria de les tensions van ser també causades per l'oposició a sistemes polítics, econòmics, socials o ideològics estatals, mentre que les demandes d'autodeterminació i el control de recursos o territori també van ser factors rellevants.

DISTRIBUCIÓ REGIONAL DEL NOMBRE DE TENSIONS 2022

REGIÓ	VALOR
Àfrica	36
Àsia	32
Amèrica	15
Europa	12
Orient Mitjà	11

Font: Alerta 2023!

² Dades de l'Internal Displacement Monitoring Centre per a l'any 2021.

Gènere, pau i seguretat

A més, el treball també aborda la dimensió de gènere en la construcció de la pau durant l'any 2022. En aquest sentit, s'analitzen els impactes de gènere dels conflictes i les tensions, així com les iniciatives de diverses organitzacions, incloent-hi les Nacions Unides, en la construcció de la pau des d'una perspectiva de gènere. Es destaca que 23 dels 33 conflictes armats ocorreguts el 2022 es van donar en països amb baixos nivells d'igualtat de gènere. Es va fer un seguiment específic de la implementació de l'agenda sobre dones, pau i seguretat, establerta després de l'aprovació de la Resolució 1325 sobre aquesta qüestió del Consell de Seguretat de les Nacions Unides l'any 2000. També es destaca la presència de violència sexual en molts dels conflictes armats, amb informació sobre actors armats sospitosos d'haver comès aquest tipus de violència. Pel que fa a les negociacions de pau, se subratlla que, malgrat els plans d'acció d'alguns països, les dones en continuaven sent excloses i la perspectiva de gènere no s'incorporava adequadament en aquests processos, cosa que qüestiona l'eficàcia dels plans d'acció per a la construcció d'una pau inclusiva.

PAÏSOS AMB CONFLICTE ARMAT AMB LEGISLACIÓ O POLÍTIQUES CRIMINALITZADORES CONTRA LA POBLACIÓ LGTBIQ+

ÀFRICA	ÀSIA	ORIENT MITJÀ	EUROPA
Burundi	Afganistan	Egipte (Sinai)	Turquia (sud-est)
Camerun (Ambazònia/ Nord i sudoest)	Myanmar	Iraq	
Etiòpia (Tigré)	Pakistan	Síria	
Etiòpia (Oròmia)	Pakistan (Balutxistan)	Iemen	
Líbia			
Mali			
Regió Llac Txad (Boko Haram)			
Regió Sahel Occidental			
República Centreafricana			
RDC (est)			
RDC (est-ADF)			
Somàlia			
Sudan (Darfur)			
Sudan (Kordofan del Sud i Nil Blau)			
Sudan del Sud			

Font: Alerta 2023!

alerta 2023!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

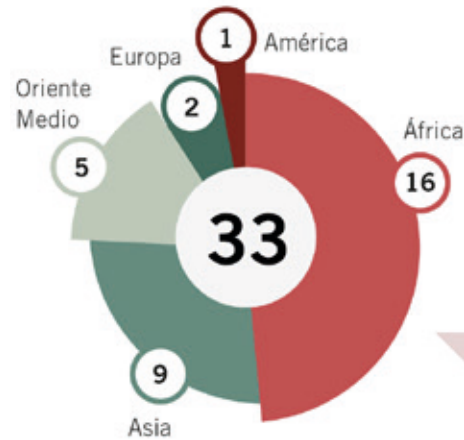
ecp escola de cultura de pau

UAB Universitat Autònoma de Barcelona

Con la colaboración de:

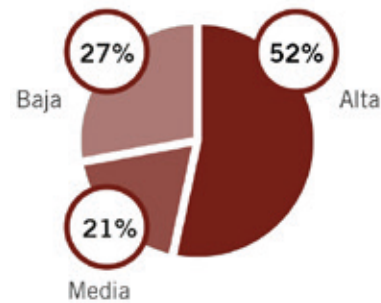

Conflictos armados en el mundo en 2022

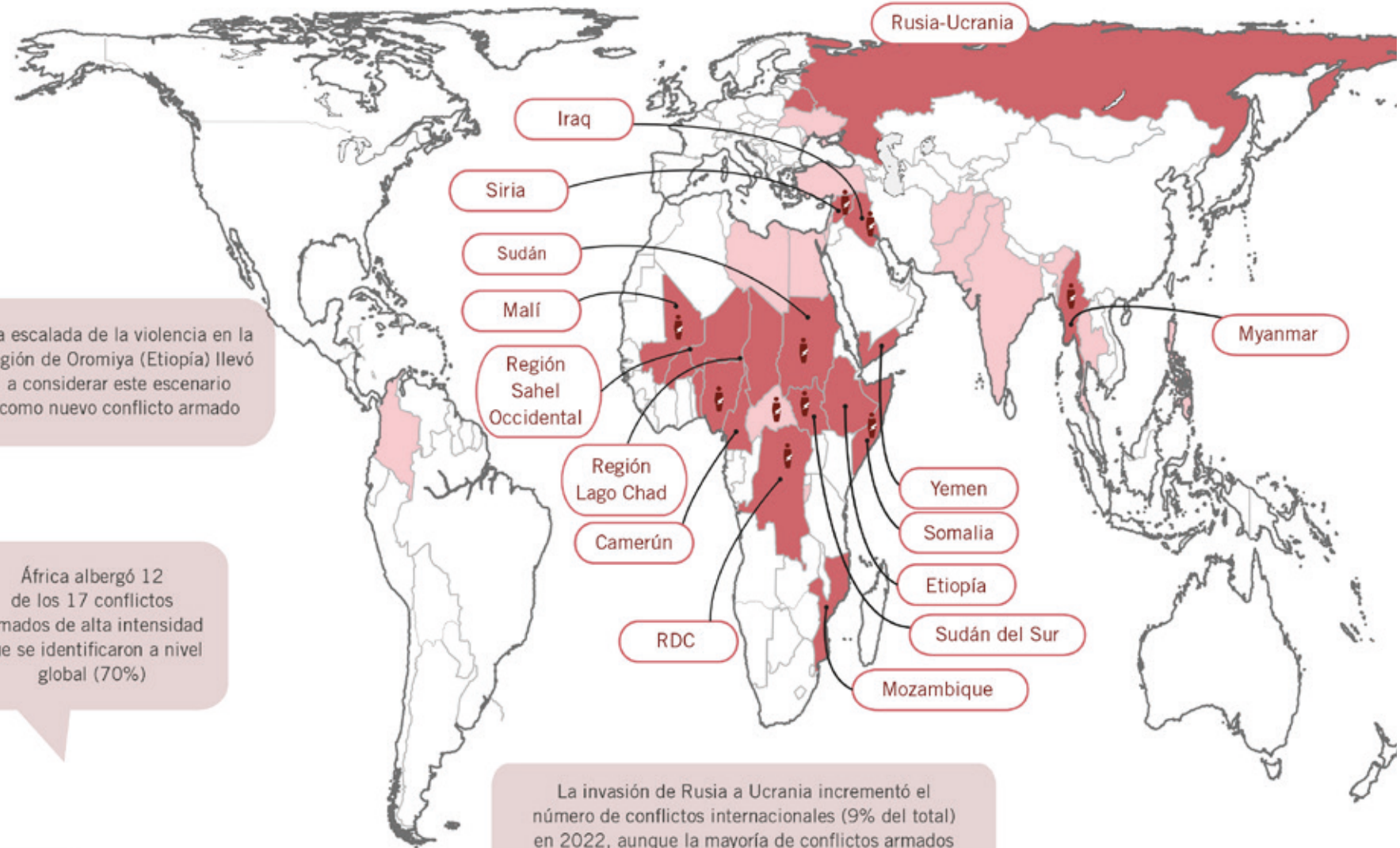
La escalada de la violencia en la región de Oromiya (Etiopía) llevó a considerar este escenario como nuevo conflicto armado

Intensidad de los conflictos

África albergó 12 de los 17 conflictos armados de alta intensidad que se identificaron a nivel global (70%)

Proporción de conflictos armados graves en la última década

La invasión de Rusia a Ucrania incrementó el número de conflictos internacionales (9% del total) en 2022, aunque la mayoría de conflictos armados eran internos internacionalizados (79%)

A finales de junio de 2022 había 103 millones de personas desplazadas forzosamente a nivel mundial debido a persecución, conflictos, violencia y violaciones de derechos humanos, según ACNUR, un 15% más que a finales de 2021.

103 MILLONES

Países en los que se produjeron conflictos armados en 2022

Países con conflictos armados en los que se registraron elevados niveles de violencia con más de mil víctimas mortales anuales

Países en conflicto armado con actores sobre los que hay sospechas fundadas de violencia sexual según el informe anual del secretario general de la ONU

Punts destacables

Algunes de les grans idees que ens deixa l'estudi:

- Àfrica lidera les zones en guerra. Dels 33 conflictes armats registrats durant el 2022, la majoria es van concentrar al continent africà, amb 16; seguit d'Àsia, amb 9; l'Orient Mitjà, amb 5; Europa, amb 2, i Amèrica, amb 1 conflicte.
- La invasió de Rússia a Ucraïna va incrementar el nombre dels conflictes internacionals (9 % del total) el 2022, encara que la majoria de conflictes armats eren interns internacionalitzats (79 %).
- Els conflictes armats d'alta intensitat van representar més de la meitat (52 %) del total de casos a escala mundial.
- Un 30 % dels conflictes armats van registrar nivells de violència més alts respecte a l'any anterior.
- Durant el 2022 es van registrar 108 escenaris de tensió en l'àmbit global. Els casos es van concentrar principalment a l'Àfrica (36) i l'Àsia i el Pacífic (33), mentre que la resta de les tensions es van distribuir entre Amèrica (16), Europa (12) i l'Orient Mitjà (11).
- Pràcticament el 70 % dels conflictes armats que van tenir lloc al llarg de l'any 2022 es van produir en països on existien nivells baixos d'igualtat de gènere.
- Es va denunciar la utilització de la violència sexual a Haití, a la regió etiop de Tigré, al Sudan del Sud i a Ucraïna, en el marc de la invasió russa. Per altra banda, dues missions de manteniment de la pau, MONUSCO³ i MINUSCA⁴, van concentrar el 90 % de les denúncies per abusos i explotació sexual.

A més d'aquests punts, s'identifiquen cinc oportunitats de pau (Etiòpia, Veneçuela, Colòmbia, el Iemen i en relació amb la promoció de la prevenció i el diàleg) i cinc escenaris de risc (incloent-hi la tensió entre la República Democràtica del Congo i Ruanda, la inestabilitat dels processos transicionals del Sudan i el Sudan del Sud; la discriminació de gènere extrema a l'Iran i l'Afganistan; Moldàvia, i Corea del Nord i Corea del Sud)

Oportunitats de pau

Etiòpia: negociacions de pau. Etiòpia afronta desafiaments significatius amb el conflicte a Tigré des de l'any 2020 i l'escalada de violència a Oròmia l'any 2022. Tot i la inestabilitat, l'acord de cessament d'hostilitats amb Tigré i les negociacions amb l'Oromo Liberation Army (OLA) podrien conduir a un nou escenari polític amb riscos i fragilitat.

Colòmbia: política de "pau total". El Govern colombià impulsa la Paz Total, amb diàleg amb els actors armats i abordant un conflicte multifacètic. L'ambiciós projecte busca consolidar la pau enmig de riscos i obstacles, cosa que requereix diàlegs simultanis múltiples per aconseguir-ho.

Veneçuela: negociacions. Nous governs a l'Amèrica Llatina, l'acostament EUA-Veneçuela i posicions conciliadores entre Govern i oposició, incloent-hi un acord l'any 2022 i una conferència internacional, indiquen una predisposició a superar la crisi mitjançant el diàleg.

Iemen: perspectives de negociació. Després de vuit anys de conflicte, el Iemen veu una oportunitat per posar fi a les hostilitats amb una treva, negociacions entre Riad i els al-houthistes i una millora de relacions entre l'Aràbia Saudita i l'Iran. Malgrat això, persisteixen reptes per consolidar una pau sostenible al Iemen.

Escenaris de risc

Ruanda: escalada de la tensió. Durant l'any 2022, les relacions entre la República Democràtica del Congo i Ruanda han empitjorat a causa de confrontacions a la frontera i acusacions de suport militar a l'ofensiva del Moviment 23 de març (M23) al Kivu Nord. Malgrat els esforços diplomàtics, la situació persisteix, en la qual destaca la necessitat d'una anàlisi més profunda per abordar les dinàmiques del conflicte i trobar-hi solucions.

Península de Corea: tensió. Després d'una millora inicial de les relacions intercoreanes (2018-2019), la tensió a la península de Corea ha augmentat des del 2022. Aquesta escalada inclou incidents a la frontera, més llançaments de míssils per part de Corea del Nord, la reactivació del programa nuclear i tensions creixents amb Corea del Sud i el Japó, i un augment de la col·laboració nuclear amb els Estats Units.

Moldàvia: increment de tensions entrecruades. Amb tensions creixents influïdes per la invasió russa a Ucraïna, Moldàvia encara afronta riscos de conflicte, plans de cop d'estat, polarització territorial i crisi socioeconòmica. La comunitat internacional fa esforços per prevenir l'extensió del conflicte, reforçar la cohesió democràtica i garantir la seguretat humana.

Iran i Afganistan: les polítiques discriminatòries envers les dones a l'Iran i l'Afganistan generen protestes i atenció internacional. Malgrat les condemnes, existeix el risc que aquestes polítiques persisteixin i afectin els drets de les dones, amb la possibilitat que la pressió internacional disminueixi i alguns actors adoptin una aproximació utilitarista als drets de les dones basada en interessos conjunturals.

Sudan i Sudan del Sud: inestabilitat dels processos transicionals. El Sudan i el Sudan del Sud s'enfronten a crisis en els processos de transició, en què destaca la lluita de poder entre líders, els desafiaments en la formació d'un exèrcit unificat i la devolució del poder a la ciutadania. La crisi més recent al Sudan, iniciada l'abril de 2023, amb enfrontaments entre l'exèrcit i grups paramilitars, n'amenaça la fràgil transició, n'intensifica la crisi humanitària i podria tenir efectes de contagi en la inestabilitat de països veïns. ■

³ La MONUSCO és una missió de manteniment de la pau de les Nacions Unides establerta per supervisar el procés de pau de la Segona Guerra del Congo, encara que posteriorment es va centrar especialment en el conflicte d'Ituri, el conflicte de Kivu i el conflicte de Dongo.

⁴ La MINUSCA és una missió de manteniment de la pau de les Nacions Unides per protegir els civils de la República Centrafricana. A partir de 2016, té més de 10.000 soldats en el terreny.

Els conflictes del segle XXI

Josep Maria Royo és investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB.

Els darrers mesos estem assistint a un enèsim episodi d'horror i violència a l'Orient Mitjà, amb l'exposició diària als mitjans de comunicació de vides truncades i un clima d'impunitat generalitzada que novament i, malauradament, té un efecte normalitzador de la violència sense que el nostre país lideri una alternativa real malgrat una opinió social aparentment generalitzada de rebuig de la violència i a favor d'activar tots els mecanismes polítics, diplomàtics, militars (com podria ser la interrupció del comerç d'armes amb Israel) o econòmics (entre els quals hi ha donat suport a la campanya del moviment BDS, boicot, desinversions i sancions) per a aturar aquesta guerra, conflicte que, al seu torn, invisibilitza la invasió russa a Ucraïna. Però paral·lelament caldria que féssim una altra reflexió: a quants llocs del món hi ha ara mateix guerres i matances greument oblidades en un clima de total impunitat, desaparegudes dels mitjans de comunicació, silenciades per aquests mitjans? El Sudan n'és un clar exemple.

Com hem arribat fins aquí? Evolució de la conflictivitat en les darreres tres dècades

Després de la caiguda del mur de Berlín el 1989 i la fi de la Guerra Freda i la contesa bipolar amb el desmembrament de l'URSS el 1991, es va produir una aparent reducció de la conflictivitat global que fou qualificada com una nova etapa d'optimisme, la qual va donar pas a la posada en marxa d'una agenda de pau liberal pel que fa a les polítiques internacionals de pau i desenvolupament.

Tot i això, l'eclosió d'una sèrie de conflictes bèl·lics, encapçalats per l'auge dels nacionalismes a l'ex-URSS, el desmembrament de la regió dels Balcans o les crisis a Somàlia, Ruanda i l'Àfrica Occidental, va plantejar nous desafiaments i va qüestionar l'optimisme generat anys enrere. Alhora, aquests conflictes van

provocar la legitimació de diversos paradigmes que pretenien justificar les intervencions militars internacionals, com ara la responsabilitat de protegir o el debat al voltant del concepte de les noves guerres, els quals van rebre un impuls definitiu amb la irrupció de la guerra contra el terror a partir de l'11S de 2001 i la transformació de l'agenda política internacional en matèria de seguretat: els Estats «fallits» o «col·lapsats» es van convertir en una amenaça global, amb enormes reptes per a l'estabilitat i la seguretat internacionals. Tots aquests paradigmes van contribuir a legitimar la resposta armada davant els reptes que afrontava la comunitat internacional, això sí, allà on els nostres interessos estiguessin amenaçats.

A més a més dels seus múltiples fracassos, aquesta agenda sobre la seguretat ha regit les relacions internacionals durant les darreres dues dècades i ha afavorit la progressiva internacionalització dels conflictes armats per la implicació de tercers actors com a parts contendents en el marc d'aquesta agenda, que al seu torn han contribuït a agreujar la intensitat de la violència en alguns contextos, com evidencia la regió del Sahel occidental.

En aquestes dinàmiques de llarg termini, hi han intervingut altres aspectes conjunturals, com és la crisi financera de 2008, les primaveres àrabs entre el 2010 i el 2012 –que van contribuir a encendre els conflictes al Lemen, Líbia i Síria– i la pandèmia de la COVID-19 des del 2020, que han posat novament de manifest les debilitats del sistema, el doble joc de la comunitat internacional i la fragilitat en termes de governabilitat en diferents contextos. En aquest sentit, aquesta situació d'increment de la violència i la fragilitat governamental en aquesta nova etapa de (des)ordre internacional multipolar, amb la irrupció de nous actors emergents com l'Índia, Turquia o el Brasil, entre d'altres, s'ha vist greument afectada per les múltiples tensions entre les quatre principals potències de la comunitat internacional, els EUA, Rússia, la Xina i la UE, que la

invasió russa a Ucraïna ha fet créixer i la qual ha posat les bases d'una nova crisi global. Aquesta etapa ha estat qualificada per alguns com una nova era d'impunitat (que s'evidencia, entre d'altres, davant les greus vulneracions dels drets humans comeses durant la invasió russa a Ucraïna, els crims contra la humanitat a la regió etiop de Tigré o la laxitud de la resposta internacional cap a l'ofensiva israeliana a la Franja de Gaza en pro del seu dret a la legítima defensa, que està causant un possible genocidi a la Franja) o fins i tot una reedició d'alguns elements propis de la Guerra Freda. Els esforços diplomàtics estan fracassant o són menystinguts arreu del món i observem amb alarma l'augment dels discursos xenòfobs, el recurs a l'autoritarisme i la guerra com a alternativa per a assolir els objectius propis formen part de l'ordre del dia.

Els esforços diplomàtics estan fracassant o són menystinguts arreu del món

Entendre la complexitat dels conflictes del segle XXI

Però la invasió d'Ucraïna, la guerra a Gaza, la guerra al Sudan, el conflicte armat a la regió etiop de Tigré no són les úniques guerres en què es posen de manifest algunes d'aquestes dinàmiques. Durant l'any 2023 es van registrar més de 30 conflictes armats, segons l'Escola de Cultura de Pau de la UAB. Aquest clima d'instabilitat s'ha vist agreujat per les repercussions globals de la invasió russa a Ucraïna i les conseqüències regionals de l'escalada de la guerra a Gaza i Cisjordània.

Els conflictes armats d'alta intensitat, que causen més de 1.000 víctimes mortals cada any, a més de greus impactes en la població,

massius desplaçaments forçats i severes conseqüències en el territori, van representar més de la meitat d'aquesta trentena de conflictes armats i la majoria continuen situats a l'Àfrica i l'Orient Mitjà: les regions anglòfones del Camerun; les regions de Tigré, Oròmia i Amhara, a Etiòpia; Mali i el conjunt del Sahel occidental, a causa de les insurgències gihadistes; el nord de Moçambic; les regions del llac Txad (per l'acció de Boko Haram i les seves escissions); l'est de la República Democràtica del Congo, a causa de les guerres que pateix, agreujades per la ingerència de Ruanda; Somàlia, on actua Al-Shabab; el Sudan, afectat per una escalada de la guerra, i el Sudan del Sud, a causa de la guerra; l'Orient Mitjà –Iraq, Síria i el Iemen–, on tenen lloc diferents guerres, a més de Myanmar i la ja esmentada guerra entre Rússia i Ucraïna. A aquestes guerres caldria afegir-hi l'escalada de la violència a Gaza, que ja ha causat més víctimes mortals en les darreres setmanes que en les dues darreres dècades, i d'altres que en l'actualitat continuen sent greus però que estan lluny de tenir la gravetat i la intensitat que les ha caracteritzades els darrers anys, com ara l'Afganistan, la República Centreafricana, Líbia o Colòmbia.

La gènesi d'aquests complexos escenaris de violència és multicausal, multifactorial i multinivell, sovint explicada a partir de la competència pel poder o el control de territoris entre actors diversos, en què la instrumentalització de la identitat i la religió cada cop és més present, i en què les violències estructurals, les desigualtats, la manca de justícia social i les altres derivades del capitalisme heteropatriarcal són el conjunt d'un iceberg submergit. S'expliquen, entre altres motius, per una teranyina en què conviu una proliferació i fragmentació d'actors (a més dels grups armats no estatals, les companyies i empreses de seguretat privada com Wagner, les milícies i bandes urbanes, actors paramilitars i entitats criminals transnacionals); una combinació d'instruments bèl·lics (l'ús de drons i la ciber guerra conviu amb els cotxes bomba i els

kalàixnikov); múltiples dimensions i interessos locals, nacionals, regionals i internacionals que s'entrecreuen; vincles amb les economies il·lícites i el finançament arran de l'explotació de recursos escassos o estratègics; el nul respecte del dret internacional humanitari; la vinculació amb l'emergència climàtica i els impactes en el medi ambient; la instrumentalització de l'ajuda humanitària i l'ús de la fam com a arma de guerra; la manipulació de la informació i la creació de fake news; els múltiples impactes en la població civil, i la dimensió de gènere present en l'ús de la violència, que, tot i que és una qüestió a la qual cada vegada es presta més atenció, no deixa de ser més marginal.

Observem amb alarma com els discursos xenòfobs, el recurs a l'autoritarisme i la guerra com a alternativa per a assolir els objectius.

Negociacions i diàleg, invisibles

Aquesta espiral de violència i inestabilitat, a la vegada, invisibilitza tots els esforços de construcció de la pau que tenen lloc actualment i que són diversos, també reeixits, i que compten amb la implicació de moltes complicitats i, sobretot, de terceres parts –relators, intermediaris, mediadors–, bé siguin organitzacions internacionals o bé estats, figures preeminents, actors vinculats a l'Església o entitats no governamentals de mediació i resolució de conflictes. Aquesta invisibilitat del diàleg i la negociació com a via per a resoldre els conflictes també contribueix a alimentar aquesta aproximació des de la seguretat

esmentada a l'inici i una imatge d'una Àfrica i un Orient Mitjà afectats per guerres eternes interpretades com a patologies que aparentment no tenen remei. O la imatge d'altres contextos en què, tot i que no hi hagi guerres obertes, les propostes de resolució són aparentment inassolibles perquè poden desmuntar l'*status quo* sorgit després de la II Guerra Mundial.

Res més lluny de la realitat. Que siguin complexes no vol dir que no se'n puguin identificar les responsabilitats, així com les possibles solucions per transformar-les. Aquestes transformacions han d'estar travessades per un triple enfocament, que ha estat menystingut en les iniciatives de construcció de pau de les darreres dècades. Els darrers anys s'ha constatat des de diferents àmbits acadèmics, polítics i socials, des del nord i el sud globals, que la base de la construcció de la pau ha de ser necessàriament la participació i el protagonisme de la societat civil local, per legitimar i donar sostenibilitat als processos engegats i perquè són els principals afectats per la violència. Aquest protagonisme ha d'estar liderat per les dones, històricament silenciades en els processos de negociació política, encara que preeminents en la resiliència de les societats en temps de guerra. Finalment, no podem contribuir a construir les paus arreu del món sense assumir un gir decolonial en l'aproximació i anàlisi de la realitat que pateix aquesta situació de violència, desigualtat i injustícia social, tal com nombroses veus del sud han reclamat des de fa dècades.

Tenint en compte aquestes premisses, els camins per a intentar superar aquesta espiral de violència han d'acabar incloent, inevitablement, més democràcia i respecte pels drets humans, el diàleg i la diplomàcia per a aproximar necessitats comunes i aparents incompatibilitats, l'aposta per la seguretat humana, la reducció de la despesa militar i la reconstrucció d'espais multilaterals de seguretat compartida. Però són camins que demanen voluntat i iniciativa política, sovint l'ingredient del qual estem més mancats. ■

ENTREVISTA A MÒNICA BERNABÉ

Text i fotografies: Fran Richart

«Durant anys vaig ser vetada pel Ministeri de Defensa»

MÒNICA BERNABÉ DIU QUE NO ÉS CORRESPONSAL DE GUERRA, QUE ÉS ESPECIALISTA EN L'AFGANISTAN, UN PAÍS ON VA VIURE VUIT ANYS, UN PAÍS QUE NO CONEIX LA PAU DES DE 1979. NASCUDA A BARCELONA I GRAN DEFENSORA DEL PERIODISME LOCAL, ACABA DE PUBLICAR EL LLIBRE CRÓNICA DE UN FRACASO¹, ON ABORDA LA SEVA EXPERIÈNCIA COM A REPORTERA I LA FRUSTRACIÓ QUE A VEGADES LI HA GENERAT L'OFICI. LA MÒNICA TAMBÉ DIU QUE SI UN JOVE VOL SER REPORTER DE GUERRA, PRIMER HA DE RECÓRRER ELS BAIXOS FONS DE LA SEVA PRÒPIA CIUTAT I CONÈIXER-LOS BÉ. AMB ELLA PARLEM, DONCS, DE PERIODISME DE RISC, DE LA CRISI ALS MITJANS I DEL SEU TREBALL.

La societat actual de l'Afganistan no ha conegut la pau.

L'Afganistan fa que està en guerra des de l'any 1979. A més, l'any 2021 els talibans van tornar al poder². Més de quaranta anys en guerra vol dir que estem parlant d'un país desestructurat en tots els sentits, on els senyors de la guerra controlen les febles institucions de poder i on la gent no confia ni en l'Administració ni en la policia. Un país amb moltes zones sense electricitat, sense servei de recollida d'escombraries, ni carreteres asfaltades, etc. Un país on la gent s'ha d'espavilar per viure.

Publiques Crónica de un fracaso, on expliques els teus vuit anys al país. Com t'ha afectat la guerra i hi has crescut?

Crónica de un fracaso és el llibre on explico l'última dècada a l'Afganistan i la meua experiència. El llibre parla de mi com a estrangera que treballa de periodista. Parlo de la precarietat laboral de l'ofici.

Vull que la gent reflexioni que tot el que m'ha passat a l'Afganistan, m'ha passat com a espectadora. Imagina't la vida dels refugiats. No es pensa en

l'impacte psicològic dels refugiats. Ens preocupem perquè tinguin feina, un lloc per viure, però no ens preguntem com ho viuen emocionalment. Amb el llibre vull posar en evidència el cinisme i la hipocresia internacionals. La Unió Europea fa discursos a favor de la democràcia com si fóssim els grans civilitzats, quan la realitat és tota una altra.

Les agències internacionals destinen recursos per invertir en narratives? Els costa invertir en periodistes que expliquin el context de guerra?

No s'hi inverteix i el periodisme espanyol deixa molt a desitjar. Jo mateixa vaig estar treballant deu anys per El Mundo i mai no vaig estar contractada. O durant els meus vuit anys a l'Afganistan, que vaig ser l'única periodista espanyola. El periodisme internacional tenia poc interès en aquesta zona.

Quan esclata alguna cosa, els mitjans envien paracaigudistes, reporters que no tenen context i han d'informar. Hi estan pocs dies i se'n tornen a casa. A Espanya ens mirem massa el melic, ens centrem massa en la informació d'aquí i no ens interessa el que passa fora de les

nostres fronteres. El virus de Wuhan, per exemple, no interessava a ningú i ens va acabar afectant. El que passa a l'altra punta del món ens afecta.

Què és una guerra?

Un conflicte bèl·lic és quan la vida de les persones no té cap valor, no tens la seguretat garantida i vius en un país desestructurat sense res garantit. Mai m'he definit com a corresponsal de guerra o especialitzada en guerres, però sí que estic especialitzada en l'Afganistan.

Com es cobreix una guerra?

Durant anys vaig estar vetada pel Ministeri de Defensa. No va ser fins a l'any 2012, quan feia sis anys que viva a l'Afganistan, que vaig tenir accés a les tropes espanyoles. La política comunicativa del Ministeri de Defensa era clara: el ministre viatjava amb els seus periodistes, anaven i tornaven junts.

Quan arribava la delegació de periodistes, no em deixaven entrar a la base. Jo coneixia el context, sabia que hi havia un conflicte obert, però la versió del Govern espanyol era que no hi havia guerra.

Has rebut pressions dels teus mitjans?

Recordo les eleccions presidencials de l'Afganistan³ de l'any 2009. La jornada electoral va ser un desastre, va votar molt poca gent. Barack Obama, que aleshores era el president dels EUA, va dir que els comicis havien estat tot un èxit. Des d'El Mundo em van traslladar això mateix i el meu text deia el contrari. El meu diari qüestionava la meua versió. Em deien que potser no ho tenia clar, que l'absència de vots només passava al meu col·legi electoral o que a

Kabul no s'havia votat tant com a la resta del país. Jo dubtava que, sent Kabul el lloc més segur, a la resta del país hi hagués anat a votar més gent. Molts mitjans es deixen emportar per declaracions polítiques o agències que no estan en el terreny.

En una altra ocasió vaig informar sobre l'acomiadament sobtat dels traductors afganesos de les tropes espanyoles. El Mundo em va dir que no volia més articles sobre aquest tema. El Ministeri de Defensa va

contactar amb el diari per facilitar-los uns documents que qüestionaven la meua versió. Era l'única periodista espanyola allà i El Mundo va donar més credibilitat al Govern que a mi.

Vaig anar al Ministeri de Defensa perquè em mostressin els papers que desmentien la meua informació. Es va demostrar que la documentació de Defensa era totalment errònia i trenta-cinc traductors afganesos van recuperar la seva feina.

“A Espanya no ens interessa el que passa a l'altra punta del món”

¹ Bernabé, Mònica (2023). *Crónica de un fracaso. Afganistán, la retirada*. Debate - Penguin Random House Grupo Editorial.

² El 15 d'agost de l'any 2021, els talibans van entrar a Kabul, la capital afgana, després que el president afgà Ashraf Ghani abandonés el país. Es considera que aquesta ràpida presa de poder de la capital va marcar el col·lapse del Govern afgà i la tornada al poder dels talibans.

³ Les eleccions presidencials a l'Afganistan de 2009 van estar marcades per les acusacions de frau. De fet, el president en exercici, Hamid Karzai, va ser reelegit després que el seu principal rival, Abdullah Abdullah, es retirés abans de la segona volta com a senyal de protesta per la manca de garanties sobre la transparència electoral.

Quins són els indicadors que anuncien l'inici d'una guerra o un conflicte bèl·lic?

Recordo que moure's per carretera era més difícil. Els afganesos em demanaven si coneixia ONGD que donessin feina

i la següent pregunta ja era si podia fer-los un visat. Tot això ja passava molt abans de l'arribada dels talibans al poder. Els atemptats eren freqüents i a Kabul van proliferar les botigues de taüts. La

moneda afganesa es va devaluar completament... Com més anava, el país anava pitjor.

Com has vist les actuacions de les ONG allà?

La Creu Roja i Metges sense Fronteres són els organismes internacionals més respectats de l'Afganistan. Totes dues entitats hi continuen treballant, tot i el retorn dels talibans.

Jo denunciaria les ONG que es mouen per tendències i que busquen subvencions per treballar en el país. Amb la caiguda del primer règim del país l'any 2001⁴, per exemple, va haver-hi un desembarcament impressionat d'ONGD. Tothom volia ajudar les dones afganeses. Després, aquesta moda va passar.

T'ha beneficiat ser dona periodista a l'Afganistan?

Un home a l'Afganistan no ha de pensar com ha d'anar vestit. En canvi, com a dona, no podia anar vestida a la manera occidental. Era per sentit comú, cridaria massa l'atenció. Si no hagués anat com una afganesa amb mocador al cap, tothom se m'hauria quedat mirant, els

cotxes tocarien el clàxon, molts nens em seguirien, etc. A qualsevol lloc del món les dones tenen més riscos que els homes i a l'Afganistan la impunitat és generalitzada. De fet, en molts llocs era l'única dona.

Com a avantatges, potser el fet que hi ha una important separació de sexes i que hi ha molts llocs on els homes no poden entrar. Són conservadors i consideren les dones éssers febles. Creuen que no ets perillosa. Ser dona m'ha facilitat l'accés a certs llocs. Per viatjar per carretera és més fàcil, passes més desapercebuda. Si t'aturaven el cotxe, sempre preguntaven a l'home, mai a la dona.

Creus que pel que fa a cobertura hem perdut la narrativa? És difícil que la gent empatitzi?

Jo crec que costa que la gent empatitzi perquè no s'hi identifiquen. Mostres imatges d'altres llocs i penses que això no passarà aquí. L'atemptat a la sala Bataclan, a París,⁵ va tenir un gran impacte perquè la gent va identificar que a nosaltres també ens podia passar. Cal entendre que la situació pot canviar de

la nit al dia. Mira el cas d'Ucraïna. És important informar-se i no pensar que les realitats són tan llunyanes.

Com ha estat el contrast de tornar a Barcelona després de viure tants anys a l'Afganistan.

Quan vaig marxar em van diagnosticar una depressió. En el llibre ho explico. Qüestionava molt el rol dels mitjans de comunicació, de com a vegades informen de ximpleries. Em treu de polleguera informar de ximpleries quan hi ha coses tan importants... Això em va generar una crisi vers la professió. El periodisme s'ha convertit en això, que t'enviïn a un lloc i que únicament informis que ets en aquell lloc.

En el llibre explico l'episodi de l'estavellament de l'avió de Germanwings a França. Els periodistes no vam poder parlar amb els familiars per l'impacte psicològic. Érem més de cent periodistes enmig de les muntanyes, lloc on es va estavellar l'avió, informant sense cap informació. Què coi fèiem allà?!

Sempre diuen que la veritat és la primera víctima. És un tòpic?

És cert, a la guerra la manipulació de la informació és clau i cada bàndol ven el seu relat. Sempre hi ha una situació d'impunitat i descontrol total. Tots els bàndols cometien violacions de drets humans. Tots, fins i tot «els bons». L'important és posar-se al costat de les víctimes i del seu patiment.

Què li diries a un jove periodista?

A un jove que està acabant la carrera li diria que el més important és ser bon periodista i aprendre a ser-ho. Ser un bon periodista es demostra en tots els contextos. Crec que s'ha idealitzat el periodista que va a una guerra. El fet d'anar a una guerra no et converteix en un gran periodista. Hi ha moltes realitats al costat de casa, situacions insegures. No cal anar a l'altra punta del món. Soc defensora del periodisme local. Si no ets capaç d'anar al barri més perillós de la teva ciutat i treure'n informació, poc podràs fer en una guerra. ■

“Es va demostrar que la documentació de Defensa era totalment errònia i trenta-cinc traductores afganeses van recuperar la seva feina”

⁴ La caiguda del règim talibà a l'Afganistan l'any 2001 va ser resultat de la invasió liderada pels Estats Units després dels atacs de l'11 de setembre. Les forces de la coalició van expulsar els talibans, van establir un govern provisional i van marcar una transició política.

⁵ Els atemptats a la sala Bataclan, a París, el 13 de novembre de 2015, van ser part d'una sèrie d'atacs coordinats per militants de l'ISIS, que provocaren més de cent trenta morts. Aquests esdeveniments van motivar una resposta internacional i un reforçament de les mesures de seguretat.

La informació: objectiu de guerra

Marco Flores Sánchez

Membre de la Federació Internacional de Periodistes

3,138 km separen Tarragona de Gaza i, amb els centenars de testimonis que veiem i llegim diàriament d'aquest conflicte, ens costa tenir una aproximació real de la tragèdia que pateixen els i les periodistes locals per informar. Continuem veient-ho com una cosa llunyana i gairebé aliena a nosaltres.

Les dades d'informadors morts o assassinats ens commou, però, com tot en aquest conflicte, falta una veritable reacció per part de la comunitat internacional per acabar amb tant de crim impune - l'11 de gener hem vist amb esperança la petició de Sudàfrica al Tribunal Internacional de Justícia¹ perquè valori si Israel està cometent un genocidi -. Mai en la història recent de la premsa mundial no s'havia viscut una massacre semblant en un espai tan curt de temps, un *parricidi*.

Des de l'atemptat de Hamas del 7 d'octubre de 2023 fins al 12 de gener de 2024, la Federació Internacional de Periodistes ha comptabilitzat almenys 95 periodistes assassinats o assassinades, desenes de desapareguts i diverses denúncies d'empresonament i tortures; el nombre no ha deixat d'augmentar. Tots aquests crims són una mica més que un mal col·lateral. En bona part, si no en la majoria dels casos, aquests periodistes —tots palestins— no van ser baixes casuals de la guerra, com altres víctimes civils palestines, sinó un objectiu precís i predeterminat dels atacs d'Israel.

És heroic. Els periodistes palestins han d'arriscar les seves vides per a poder donar testimoniatge al món. Sense ells, cap mitjà de comunicació disposaria del material necessari per a informar amb

precisió sobre aquesta catàstrofe. En paraules de Reporters sense Fronteres, Israel està «ben a prop d'imposar una “apagada informativa” total a Gaza». Des de l'inici dels atacs a Gaza, els reporters palestins són l'única cosa que s'interposa davant aquest objectiu i les veus que pretenen silenciar.

Diàriament es constata «la destrucció deliberada, total o parcial» d'infraestructures, oficines i redaccions de premsa. Uns 50 mitjans de comunicació, estudis de televisió i ràdio, la majoria locals, han sofert danys pels bombardejos o atacs israelians. El tall d'Internet i les comunicacions és una altra manera d'intentar apagar la informació.

Cap periodista estranger no ha pogut accedir a Gaza a causa del bloqueig d'Israel. Uns 2.000 periodistes internacionals —alguns són corresponents permanents a Israel i els territoris palestins— esperen que les autoritats israelianes aixequin la barrera i poder informar des de la zona de conflicte, la Franja de Gaza. Això suposa un atac a la llibertat d'expressió. No hi haurà informació objectiva perquè s'està impedit a la premsa internacional entrar-hi i s'ataca la premsa local perquè tampoc no pugui informar-ne.

L'article 79 de les convencions de Ginebra estableix que «els periodistes en zones de guerra han de ser tractats com a civils i protegits com a tals, sempre que

no participin en les hostilitats». A un país que diu que és democràtic se li ha d'exigir que respecti aquest article, la contravenció del qual seria un crim de guerra.

Owen Jones, columnista de The Guardian, en un dels seus últims escrits resumeix la situació amb un interrogant a tall d'entrada: Qui traurà a la llum les atrocitats comeses a Gaza si tots els periodistes són assassinats?

Compartim plenament amb ell que els reporters i fotoperiodistes de Gaza són els més valents de tots, i que sobre molts d'ells penja una sentència de mort, periodistes que van fer llum sobre horrors que d'una altra manera haurien continuat en la foscor.

Informar amb rigor i en directe no és ser còmplice de cap terrorisme, el periodisme en temps de guerra és més necessari que mai, necessari perquè la veritat no sigui també una víctima. ■

¹ Sudàfrica va presentar una demanda contra Israel davant el Tribunal Internacional de Justícia, per acusar-lo de cometre actes de genocidi contra el poble palestí de Gaza. La demanda busca mesures provisionals per a suspendre immediatament les activitats militars israelianes a Gaza. Sudàfrica sosté que els fets assenyalats, documentats en 84 pàgines, compleixen la definició de genocidi segons la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi de 1948. A més, la demanda situa els fets en el context de l'apartheid, ja que afirma que Israel practica els tres pilars de l'antic règim sud-africà.

Sobre la violència sexual com a arma de guerra: gènere i conflictes armats

Víctor Merino-Sancho

Professor agregat de Filosofia del Dret de la Universitat Rovira i Virgili

Quan pensem en la lluita contra les violències masclistes, solem recordar els marcs normatius estatals i en particular les lleis que han estat resultat de les lluites feministes en cada estat. Aquesta és una tendència generalitzada, com també que la inclusió d'aquestes normes en cada ordenament ha enfrontat reaccions diverses —majoritàriament resistències per part de qui les veu o les entén com a riscos per a la seguretat o la igualtat, enteses d'una manera bastant esbiaixada— i que finalment han acabat justificant les mesures més eficaces contra aquestes violències o motivant les polítiques públiques que poden anar canviant formes de fer i d'actuar. Ara bé, el que sovint oblidem és que aquest impacte, aquestes resistències i aquests obstacles es van originar en el moment en què la comunitat internacional

va constatar que les violències sexuals i altres formes de violència masclista (llavors les coneixíem com a violències de gènere) s'empraven en els conflictes armats com a armes de guerra.

El reconeixement explícit de la violència sexual com a arma de guerra s'esdevé arran de dos conflictes de finals del segle XX, que es van caracteritzar per les formes greus de violència que s'hi empraven, que es basaven en raons ètniques o multiètniques i que tothom podia conèixer per la presència de (llavors) les càmeres de periodistes d'arreu del món. Parlo dels conflictes a l'antiga Iugoslàvia i a Ruanda. En ambdós conflictes es van constatar formes de violència extrema, cosa que feia urgent i necessària la intervenció de les Nacions Unides o, si

més no, una fi del conflicte que assegurés la recuperació de les víctimes i sobretot processos de reconstrucció de la pau que mostressin la necessitat d'ordenaments jurídics més respectuosos amb els drets humans. Vam veure que les dones no sols havien estat civils en situació de risc continu pel conflicte, sinó també objectius de constants vulneracions de drets, i que van haver de fer front a una constant i sistemàtica violència en tots dos conflictes. A més a més, fins aquell moment no hi havia hagut cap procediment davant d'un tribunal penal internacional que hagués castigat aquests actes de violència sexual continuada. Això feia que fins llavors aquestes vulneracions (molt greus, insisteixo) quedessin impunes perquè s'entien com a «maltractaments» cap a la població civil. És a dir, no teníem estàndards jurídics de protecció que els considerés il·legals. Tampoc llavors es parlava de gènere, ni molt menys de violències sexuals ni de gènere.

Com deia, va ser després dels dos conflictes que es va constatar la utilització sistemàtica de la violència sexual en temps de conflicte armat. Fins aleshores, l'imaginari social al voltant de la guerra, si més no al món occidental actual i gairebé des de l'època clàssica, estava molt masculinitzat. És a dir, la representació social del soldat (el que protegia) solia ser la d'un home agressiu i la idea de víctima (la que havia de ser protegida) o civil (sic) solia ser la d'una dona acompanyada d'un o dos menors. De fet, les úniques previsions específiques sobre civils capturats tenien a veure amb les dones embarassades, amb la qual cosa es mantenia una visió vulnerabilitzadora (i vulnerabilitzant) de les dones. El problema era que aquesta masculinització de la idea de guerra i de com afectava uns i altres era a la base de les normes que s'aplicaven a les guerres:

el ius in bello o dret internacional humanitari. És a dir, les normes que estableixen com s'ha de tractar l'enemic i els civils o la població de l'enemic se sostenien en prejudicis o biaixos de gènere clarament injustos o clarament contraris als drets (de nou) de les dones: no sols no es preveïen qüestions relatives a l'empresonament de dones soldat, sinó que el tractament als civils imposava estàndards menys protectors, fins al punt que també aquí la violència sexual no es regulava com una agressió greu. Aquesta va ser la lluita i, a conseqüència de les violències sexuals que van haver d'afrontar especialment dones bosnianes i tutsis, la comunitat internacional va confirmar que aquestes violències sí que eren vulneracions greus dels drets humans.

Aquest procés va acabar incloent a l'Estatut del Tribunal Penal Internacional, conegut com a Estatut de Roma, els anomenats delictes de gènere, que inclouen com a delictes greus no sols la violència sexual, sinó també altres tipus de violències masclistes, com ara les esterilitzacions forçoses o els embarassos forçats. De la mateixa manera, com després han reiterat el Tribunal Europeu de Drets Humans o el Tribunal Interamericà de Drets Humans, les formes més greus de violència masclista poden constituir tortura, cosa que sí que suposa un canvi en la manera com es considera. Tenir aquestes conductes en el marc d'un conflicte armat podria donar lloc a delictes de genocidi i de lesa humanitat, delictes contra la pau o de guerra. Aquest pot semblar un punt d'arribada, però, vist des de la història dels drets humans, alhora és un punt de sortida.

Deia abans que fins ara les violències sexuals no es reconeixien com a vulneracions greus dels drets humans, tampoc com a tortura. Això també té a veure amb la manca de reconeixement, protecció i garantia dels drets humans de les dones a escala internacional. De fet, si bé la Declaració Universal

de Drets Humans era un text jurídic que no distingia entre subjectes de dret, va caldre esperar fins a 1979 que un altre document, aquest cop la Convenció Internacional sobre l'Eliminació de totes les formes de Discriminació contra la Dona (coneguda amb l'acrònim anglès CEDAW), reiterés una idea molt senzilla: que els drets humans de les dones també eren drets humans. Aquí, però, com també passava a gairebé tots els ordenaments nacionals, no es feia esment de les violències de gènere i sols en uns quants es parlava de violència domèstica o es reconeixia que la violència sexual era una vulneració dels drets de les víctimes i no un atemptat contra la pau familiar o l'honestedat. Fou als anys noranta, coincidint amb el decurs de les dues guerres, que la comunitat internacional començà a repetir aquest mateix postulat, que els drets de les dones eren drets humans i que el que estava passant a l'antiga Iugoslàvia i a Ruanda era una vulneració clara dels drets humans. Em refereixo a la Conferència Mundial sobre Drets Humans de Viena, de 1993, i a la Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing, de 1995. Es trencava el mur que s'imposava sobre aquestes agressions i violències sistemàtiques, que feia pensar que aquesta era una qüestió privada allunyada, per tant, de la responsabilitat dels estats i dels poders públics. Ara, finalment, es reconeixia que els estats tenien l'obligació d'erradicar aquestes violències, especialment quan són els mateixos estats o els agents públics, com ara els soldats, qui les causen. I aquí s'hi ha d'incloure la tortura.

Sense anar gaire lluny, aquesta ha estat la lluita dels milers de dones que eren víctimes d'agressions sexuals durant la Segona Guerra Mundial o la guerra del Vietnam o durant algunes de les operaci-

ons de manteniment de la pau dels Cascos Blaus. Si en el primer cas hi va haver nombroses violacions sistemàtiques per part de l'exèrcit japonès, entre d'altres, al Vietnam les dones de les poblacions del voltant de les bases nord-americanes patien diverses violències per part dels soldats, a banda que es fomentaven situacions que avui dia s'entendrien com a tràfic de persones amb fins d'exploració sexual. En ambdós casos, aquestes víctimes no van poder iniciar processos judicials perquè no eren considerades víctimes directes de l'enfrontament bèl·lic, malgrat que eren soldats, els qui cometien aquestes violacions. En canvi, el darrer supòsit, conegut recentment i de manera encara no gaire transparent, ha estat un cas de reiteració de vulneracions sistemàtiques de drets i de violències masclistes comeses per personal sota el comandament de les Nacions Unides. És a dir, ja no hi havia conflicte armat quan els fets van ocórrer, però sí que van ser resultat del context o la realitat que van produir un conflicte armat.

Tot i que es tracta de supòsits diferents, considero oportú portar-ho aquí per demostrar com encara avui dia es viuen els efectes dels conflictes armats en la població civil, en els soldats i les soldats que hi intervenen, en els processos de reconstrucció de la pau i l'anomenada justícia transicional, així com en els processos judicials o de reparació dels drets de les víctimes. Per fer-ho possible, però, no es pot deixar de reconèixer la gravetat d'aquestes situacions. L'exemple pot ser la tortura. La tortura és la negació absoluta dels drets de la persona contra la qual s'infringeix i del dret, com es desprèn de la prohibició absoluta que estableix el Conveni de Roma de Drets Humans i com defensen una bona part dels corrents de pensament jurídic. Per

aquesta raó, quan el dret de la guerra no reconeixia la tortura o la gravetat de les violències sexuals (tant violacions reiterades com embarassos forçosos o esterilitzacions forçades), exclouia del dret formes de violència i experiències de les víctimes per raons de gènere i la impunitat feia persistir situacions de desigualtat i injustícia. Ara ja tenim estàndards de protecció més sòlids, més igualitaris i més respectuosos amb els drets humans, i això requereix incloure-hi les formes de violència basades en el gènere.

Voldria acabar reiterant que les violències masclistes, i també les sexuals, són vulneracions greus dels drets humans. En el marc dels conflictes armats, sol dir-se que les estructures sociopolítiques són més febles o gairebé inexistentes, però això mai no pot comportar una vulneració greu dels drets més fonamentals. Justament perquè el dret, i els drets, continuen existint en aquestes situacions, no se suspenen, ni tampoc els drets humans de les dones. És per aquesta raó que les violències sexuals queden ara completament prohibides, també en temps de conflicte armat, i seran perseguides si es produeixen. Malgrat tot, encara ens manca que s'aprovi un text internacional que prohibeixi en l'àmbit internacional les violències masclistes, la llavor del qual seria la Declaració per sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, de 1993. Encara trobem resistències en molts àmbits i en diversos nivells, i això ens recorda que, com deia Ihering, la lluita pels drets continua. ■

L'actuació del Govern de Catalunya en contextos de guerra

Article d'Arnau Flores, de l'ACCD.

L'acció humanitària és una de les respostes de la Generalitat davant un conflicte armat i l'educació global és la clau per a una ciutadania més sensibilitzada i compromesa amb un futur en pau.

El 2023 ha estat un any catastròfic per a la pau. Palestina i Ucraïna són la part més visible de la conflictivitat mundial, a les quals cal sumar-hi el Iemen, el Sudan, la República Democràtica del Congo i fins a una trentena de guerres, que han portat el món a la xifra més alta de conflictes actius des del final de la Segona Guerra Mundial, segons el CIDOB.

La violència armada se suma a les conseqüències negatives inevitables de l'emergència climàtica, que, any rere any, augmenta el nombre de desastres d'origen humà; els desplaçaments globals i les necessitats humanitàries vinculades s'han disparat a partir de 2012. A més, les emergències s'han perllongat i cal assistència per abordar les

vulnerabilitats tant a curt com a llarg terminis en desenes d'indrets diferents arreu del món.

La prevenció de conflictes violents i la construcció de la pau és una de les prioritats del Govern de Catalunya, manifestades mitjançant el seu Pla director de cooperació al desenvolupament 2023-2026. El Pla director inclou també l'objectiu estratègic de «contribuir a salvar vides, alleujar el sofriment, garantir la dignitat humana i els drets fonamentals durant i després de les crisis humanitàries», mitjançant actuacions de resposta a emergències que apareixen de manera sobtada generades per catàstrofes naturals o d'origen humà, sense oblidar tant les crisis de llarga durada com les crisis infrafinançades.

L'acció humanitària

En aquest context, el Govern té en l'acció humanitària un instrument per contribuir a protegir i salvar vides, prevenir i alleujar el sofriment de les persones que pateixen els conflictes, atendre les necessitats bàsiques i immediates de la població, i promoure els drets de les persones, especialment les que es troben en situació de més vulnerabilitat.

L'acció humanitària impulsada pel Govern, que en el cicle 2023-2026 es dota d'un 10 % del pressupost destinat a l'ajut oficial al desenvolupament, s'alineja amb els compromisos internacionals pel que fa al consens sobre els seus principis rector: humanitat, neutralitat, imparcialitat, independència i universalitat. També fa seva la noció de triple nexa, entès com la

complementarietat i coherència entre les polítiques d'acció humanitària, el desenvolupament i la construcció de la pau. Finalment, desplega les seves activitats tot aplicant-hi un enfocament de protecció i de drets humans, que ha de ser consubstancial a tota acció humanitària.

Palestina, Ucraïna i molt més

Els dos conflictes recents en què el Govern ha activat els mecanismes de resposta humanitària són Palestina i Ucraïna. En aquests casos, un dels primers passos que calia emprendre era la convocatòria del Comitè Català d'Ajut Humanitari d'Emergència (CCAHE), un òrgan consultiu adscrit a l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD). Aquest consell està compost per representants de diferents departaments del Govern amb responsabilitats en acció humanitària (Acció Exterior, Salut i Interior), així com membres d'altres administracions públiques catalanes i entitats catalanes de cooperació i acció humanitària. La seva funció és coordinar el conjunt d'actors catalans davant de situacions d'emergència en països del sud global, per facilitar-hi les actuacions humanitàries i donar-hi una resposta ràpida.

En el cas del conflicte a Gaza, la resposta del Govern ha estat activar les aportacions als organismes multilaterals amb presència i capacitat d'actuar sobre el terreny, en unes condicions completament adverses. D'una banda, l'ACCD va aprovar una subvenció de 295.000 € a l'Agència de les Nacions Unides per als Refugiats de Palestina i el Pròxim Orient (UNRWA). De l'altra, el Govern es va comprometre a incrementar la seva aportació anual a l'Oficina de Coordinació d'Assump-

tes Humanitaris de l'ONU, fins als 700.000 euros per al 2024. D'aquests, 200.000 aniran destinats íntegrament a fer front a la situació a Palestina.

Pel que fa al conflicte d'Ucraïna, la resposta va consistir també en el suport directe a organismes multilaterals desplegats davant la crisi, en concret a l'Agència de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR). Però va activar també un procediment per a seleccionar propostes d'intervenció d'entitats especialitzades en acció humanitària i d'emergència, amb capacitat per a actuar ràpidament sobre el terreny, per un import d'un milió d'euros, que van rebre entitats com Acció contra la Fam, CESAL, Creu Roja i Farmamundi. Una de les conseqüències dels conflictes armats és el desplaçament forçat de les persones; per això, un dels socis estables del Govern en matèria d'acció humanitària és l'ACNUR, l'Agència de les Nacions Unides pels Refugiats, amb qui es treballa a Cabo Delgado (Moçambic), el Iemen, Síria i el Líban. Cal destacar que en aquestes subvencions directes es posa l'èmfasi en la prevenció de la violència de gènere i a donar-hi resposta.

Sovint, els conflictes escalen de forma ràpida i previsible; per això el Govern ofereix aportacions a fons cistella o projectes de suport a l'estructura, per a garantir que els seus recursos poden arribar ràpidament a qui més ho necessita. És el cas del Fons Central de Resposta a Emergències de les Nacions Unides, que cada any desplega actuacions ràpides en desenes de contextos d'arreu del món, o el Comitè Internacional de la Creu Roja, en matèria de protecció en contextos de conflicte.

En la mesura de les seves possibilitats, l'acció humanitària catalana també té en compte els desastres naturals, per la qual cosa el 2023 el Govern ha impulsat actuacions de resposta davant del terratrèmol que el febrer passat va afectar greument Turquia i Síria, de seguretat alimentària davant la sequera que afecta la Banya d'Àfrica i de suport nutricional a l'Afganistan i Haití.

L'educació global o com es pot promoure la pau des de Catalunya

Els darrers anys hem vist com la guerra, lluny de ser un fenomen allunyat, ens toca de prop. En un món globalitzat, les conseqüències es poden fer sentir ràpidament arreu, ja sigui en la cobertura mediàtica com en els impactes econòmics, l'arribada de persones refugiades i les onades de solidaritat ciutadana.

Per això, la construcció d'una ciutadania formada, crítica, compromesa i mobilitzada és fonamental per a impulsar un país solidari, que sigui conscient de la responsabilitat compartida davant dels reptes de desenvolupament globals. Així, l'educació global és un element central de la política de cooperació del Govern de Catalunya. A través d'aliances amb escoles, universitats, i el món cultural, i renovant llenguatges per incorporar-hi l'audiovisual, la música i els nous formats, es busca promoure una ciutadania que defensi la dignitat de les persones, que vinculi els fenòmens locals amb els globals i que sigui conscient dels impactes que les seves accions tenen a escala mundial, així com del poder de canvi i de generació d'alternatives que té a les seves mans cadascun dels ciutadans i ciutadanes.

En aquest sentit, aquest any el Govern i entitats de la societat civil impulsaran el Fòrum Català de Pau, una iniciativa participativa per reactivar i actualitzar discursos i processos de mobilització social per la pau, en un context en què el moviment per la pau ha perdut influència social i política. Així, el Fòrum ha de permetre contribuir al disseny d'una política pública de pau coherent i interdepartamental a Catalunya i a l'exterior, i enfortir el moviment ciutadà per a la pau a Catalunya.

En definitiva, davant un món més complex i en conflicte creixent, el Govern respon amb una cooperació que contribueixi als reptes del desenvolupament des d'una perspectiva feminista; una acció humanitària que protegeixi vides i defensi els drets humans, i una educació global que construeixi una ciutadania més crítica, solidària i compromesa amb la pau. Tot plegat, amb el compromís de blindar el creixement de l'ajut oficial al desenvolupament català per arribar fins al 0,7 % dels ingressos propis l'any 2030. Així, Catalunya assumeix la seva corresponsabilitat respecte dels reptes globals i es compromet a avançar cap a una governança global més justa, democràtica i en pau. ■

ENTREVISTA A JEHAD FARAJ

Text: Josep Alcoceba
Fotografies: Fran Richart

**“No espero res
de la comunitat
internacional”**

Jihad Faraj, doctor en Filologia Anglesa per la Universitat Rovira i Virgili, és de Cisjordània. L'entrevistem durant els pocs dies que, gràcies a la mateixa universitat, ha aconseguit un visat temporal per poder defensar la seva tesi a Tarragona. En aquest viatge d'anada ha hagut de passar per tres punts de control (i interminables hores d'espera), només per sortir de Palestina i arribar a Jordània. Un cop allà, va esperar fins a tres setmanes per la por que Hezbollah s'unís a la guerra.

Durant la conversa li preguntem per què va prendre la decisió de tornar a Palestina, sobre la situació del seu país abans i després de l'esclat del conflicte, i sobre la seva percepció respecte de com evoluciona. En Jihad parla clar i és plenament conscient de la situació del seu país, dels perills que comporta tornar-hi, però també dels motius pels quals vol i ha de tornar a casa seva.

Explica'ns quina era la situació mesos abans de l'esclat de la guerra. Hi va haver algun senyal de pujada de tensions o canvis en algun àmbit que fessin preveure l'esclat del conflicte?

Sincerament, m'ho esperava. De fet, molta gent esperava que Hezbollah, no Hamas, fes alguna cosa des del nord. Perquè Hezbollah té molt de poder, més que Hamas. Crec que fins i tot els israelians esperaven que passés alguna cosa.

Però ja et dic que ningú esperava que Hamas ho pogués fer. Així que, quan va passar, tothom va quedar en xoc. Mai vam pensar que Hamas travessaria la tanca, entraria a Israel i faria el que va fer.

L'any 2006, Hamas guanya les eleccions legislatives palestines.

Sí, els vam triar l'any 2006 i els tornaríem a triar. Volem que estiguin al poder. Hamas ha estat sempre el mateix que ara, un moviment de resistència. Resisteixen perquè volen recuperar la seva terra. Mai ens penedirem del que van fer i del que faran. Confiam molt en ells.

Estem en contra de l'Autoritat Palestina, que col·labora amb l'ocupació.

Et preocupava la possibilitat de l'esclat de la guerra?
Quan tot va passar, el 7

d'octubre passat, tothom va començar a parlar de la batalla de l'alliberament. Hem estat esperant aquest moment durant molt de temps. Volem que el nostre país sigui lliure.

Has vingut a Tarragona per poder defensar la teva tesi a la Universitat Rovira i Virgili. Com descriuries el teu viatge? Sabem que vas passar tres setmanes a Amman, després d'haver passat per tres punts de control i de moltíssimes hores d'espera...

Com que no tenim aeroport a Palestina, els ciutadans que viuen a Cisjordània i que volen volar han d'anar a Jordània, i els que viuen a Gaza han d'anar a Egipte. Quan vaig arribar a Amman, recordo que estàvem preocupats perquè pensàvem que Hezbollah s'uniria a la guerra. I vam esperar.

De fet, vaig pensar a ajornar la defensa de la tesi, però la meva tutora va aconseguir trobar ajuda humanitària a través de la URV Solidària per poder finançar l'hotel a Oman. Això em va permetre poder-me quedar allà i després viatjar a Tarragona. No ha sigut gens fàcil. Ni tan sols podia estudiar amb totes les notícies i veient com la nostra gent era bombardejada... Va ser horrible.

Et volíem preguntar per això, per la teva capacitat d'evadir-te d'aquesta

realitat i poder-te preparar la defensa de la tesi. Si en un context normal ja és tot un repte, en el teu cas, com vas poder escapar d'aquesta realitat?

Desactivant les xarxes socials, evitant mirar la televisió i intentant mantenir el focus. Crec que, a vegades, quan ets conscient que tens poques oportunitats, treballes més intensament per aprofitar-les. També perquè la meva supervisora de tesi, que és increïble, sempre m'ha donat suport per seguir endavant.

Has decidit tornar a Cisjordània. Per què?

No és fàcil deixar el teu país. Soc musulmà i això és molt important que s'entengui. Hi ha moltes coses que cal tenir en compte abans de triar quedar-se en un país estranger: la meva dona té tota la seva família a Palestina, no té el meu nivell d'anglès, tampoc parla espanyol; també ens agradaria veure el nostre fill créixer al seu país, etc. Estic cansat que la gent em preguntin per la guerra i, tot i que podria gaudir de l'experiència de viure a l'estranger, també vull relaxar-me i sentir-m'hi com a casa. A més, també hi ha un sentiment de culpa per la possibilitat de quedar-te en un altre país mentre que el teu està en guerra. I també perquè ets conscient que algunes persones no tenen la sort de poder sortir de

Gaza o Cisjordània. Estar en un país estranger està bé si tens prou diners per mantenir-te.

Amb quines expectatives tornes a Cisjordània? Consideres la possibilitat de marxar davant d'una escalada del conflicte?

Mira, jo visc en un poble a prop de Nablús i, per poder entrar a la ciutat, he de passar per un punt de control. Mai sabem què ens pot passar en aquest punt de control. A vegades et fan

esperar hores, a vegades t'insulten, t'escupen... Et fan coses per tenir algun motiu per disparar-te. La rutina és molt difícil. Tot això se't queda a dins perquè ara no hi pots fer res, però, quan sigui l'hora, tothom sortirà a defensar-se.

Aleshores, quines expectatives tens a llarg termini?

Tal com ho veig, crec que hi haurà una gran ordre.

Has d'entendre què significa que els israelians puguin fer amb nosaltres el que sigui. Només pel fet de ser palestins. Et poden disparar i ningú preguntarà per què ho han fet. Aquesta és la situació. Així doncs, es pot entendre per què Hamas va fer el que va fer.

El sionisme és un projecte occidental que va ser fundat bàsicament pel Govern britànic a Palestina, el qual va ocupar aquest territori. Després, els Estats Units

“Et poden disparar i ningú preguntarà per què ho han fet”

“És una qüestió de temps. I has d’escollir entre resistir o no resistir”

van començar a donar suport a Israel. Fins i tot Joe Biden va dir que si Israel no existís, s’hauria de crear.

El nostre país va ser ocupat l’any 1948 i encara està ocupat. Crec que hem triat això perquè el present no ha canviat respecte al passat. Si Israel vol reconciliar-se amb els pobles indígenes, amb els palestins, ha de dir-ho. Però, fins ara, no ho han fet, no ho volen fer i la nostra terra està sent ocupada, perquè encara no tenen prou colons jueus. I cada vegada n’agafaran més...

Per tant, és una qüestió de temps.

Sí, és una qüestió de temps. I has d’escollir entre resistir o no resistir.

Quines són les teves expectatives respecte a la comunitat internacional? Crec que poden exercir un paper determinant per a posar fi a la guerra?

Crec que se’ns està tenint en compte perquè la nostra gent està patint molt. Però, tot i això, crec que no hi juga un paper important. No espero res de la comunitat internacional. Vull dir, Europa ha triat el seu bàndol en la guerra. Igual que altres països ho han fet en funció dels seus interessos. Una elecció que no es basa en l’ètica, sinó en la política.

Aquests dies hem vist protestes generalitzades arreu del planeta en contra de les accions d’Israel a Palestina. Tal com dius, això no sembla, de moment, que pugui produir cap

canvi important en el conflicte. Però creus que a mitjà germini aquestes manifestacions poden tenir algun tipus de pressió i influir en la comunitat internacional?

És important. I em fa feliç veure que es facin aquestes manifestacions. Però si es tracta de saber si n’hi haurà prou per aturar els israelians... Es tracta d’una resistència armada, perquè t’estan agafant les teves terres i has de resistir. Crec que serà sagnant. De fet, crec que hi haurà una gran guerra.■

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

La prevenció de la violència en el conflicte: renovar-se o (acabar de) morir

Carnegie Commission (1997). *Preventing Deadly Conflict. Executive Summary of the Final Report.* Nova York: Carnegie Corporation.

Defontaine, Chaterine (2019). “Setting up early warning and response systems to prevent violent conflicts and save lives, *World Bank Blogs*”. Disponible a: <https://blogs.worldbank.org/dev4peace/setting-early-warning-and-response-systems-prevent-violent-conflicts-and-save-lives>

Instituto Hegoa (2000). *Diccionario de acción humanitaria y cooperación al desarrollo, Universidad del País Vasco.* Disponible a: <http://www.dicc.hegoa.ehu.es/>

Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y Cooperación (2016). *Mecanismos de sanciones internacionales.* Disponible a: <https://www.exteriores.gob.es/es/PoliticaExterior/Paginas/SancionesInternacionales.aspx>

OCDE (2009). *Conflict and Fragility. Preventing Violence, War and State Collapse.* Disponible a: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/preventing%20violence%20war%20and%20state%20collapse.pdf>

Reychler, Luc (1997). “Field Diplomacy: A New Conflict Prevention Paradigm?”. *Dins Peace and Conflict Studies*, 4:1, article 4. Disponible a: <https://nsuworks.nova.edu/pcs/vol4/iss1/4>

Walton, Oliver (2011). *Early Warning Indicators of violent conflict. GSDRC.* Disponible a: <https://gsdrc.org/publications/early-warning-indicators-of-violent-conflict/>

Tràfic d'armes als “ports de la mort” espanyols

Centre Delàs d'Estudis per la Pau (2023). *Els ports de la mort, còmplices de les exportacions d'armes espanyoles per a la guerra. El cas de la venda d'armes espanyoles a l'exèrcit saudita i el seu probable ús en la guerra de Iemen.* Disponible a: <https://centredelas.org/publicacions/puertosdelamuerte/?lang=es>

Carlo Tombola (2023). *Manual para la observación del comercio de armas.* Disponible a: <https://www.weaponwatch.net/2023/03/05/manual-para-la-observacion-delcomercio-de-armas/>

Isabel León (2017). “El Puerto de Bilbao ha enviado desde octubre 312 contenedores con “explosivos” con destino a Arabia Saudí”. *Cadena Ser.* Disponible a: https://cadenaser.com/emisora/2017/08/07/radio_bilbao/1502101733_194479.html

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Federació de la Xarxa de Cooperació al Desenvolupament del sud de Catalunya
Via de l'Imperi 11, 43003 (Tarragona)
www.xcd.cat - admin@xcd.cat

